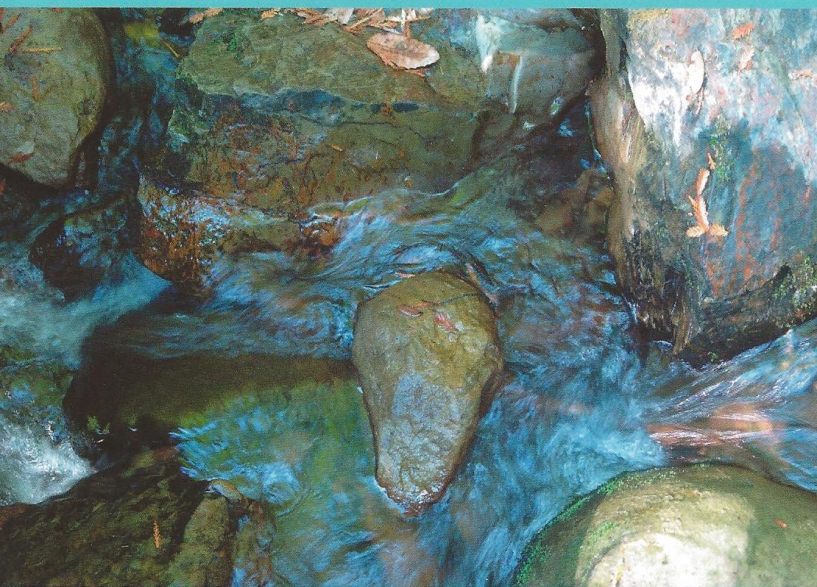

SECUII SI ROMANII

ISTORIA UNEI
NEINTELEGERI

BRUNO STEFAN

Secuții și Romanii

**Evoluția unei
neînțelegeri**

Stefan Bruno

InterAcademic Press

2009

IDEAGORA, LLC

2009

InterAcademic Press

Published and printed in
the United States

ISBN 978-1-4421-1110-3

LCCN 2009924767

©Ştefan Bruno, 2001-2009

InterAcademic Press

InterAcademic Press

An Ideagora division

PO BOX 40551

Indianapolis, IN

46240

United States of America

Email: academic@ideagora.us

Web: <http://ideagora.us>

Cuprins

<i>Prefața 2009</i>	2
<i>Donă județe cât o țară</i>	7
<i>Istoria unei conviețuiri pașnice</i>	10
<i>Moștenirea pașoptismului</i>	17
<i>Maghiarii la putere</i>	22
<i>Regimul minorităților în perioada interbelică</i>	27
<i>Darul stalinismului</i>	34
<i>Ceașescu și secuii</i>	39
<i>1989 în secuime: clișee și realități</i>	49
<i>Relațiile etnice în secuime: privind înainte</i>	70
<i>Bruno Ștefan, biografie</i>	77

Prefața 2009

Motto: „Apa trece, pietrele rămân”

Din lipsa unor noi teme de dezbatere publică, președintele Traian Băsescu a redeschis la începutul anului 2009 cărțile mai vechi ale principalului lui rival Adrian Năstase și a început să-l plagieze, fără sentimentul că ar face o impietate, căci modurile lor de gândire și de exprimare sunt mai asemănătoare decât am putea crede. În *“Informare privind concluziile delegației parlamentare care a vizitat județele Covasna și Harghita”* Adrian Năstase scria în octombrie 1997 despre românii care sunt prizonieri în propria țară, despre epurarea etnică pe care o fac maghiarii și despre îmbunătățirea configurației etnice în Secuime. La mai bine de 11 ani de atunci, Traian Băsescu reia aceleași teme, cu aceleași cuvinte, cu speranța că discursul lui va avea parte de același impact ca cel al lui Adrian Năstase, căci și contextele social-politice sunt asemănătoare.

Și atunci România era în pragul unei mari crize economice, cu disponibilizări masive de personal, cu bănci în pragul falimentului, cu o imagine negativă pe plan extern și cu o corupție generalizată. În fața acelor probleme (la care guvernarea PDSR contribuise din plin) Adrian Năstase agita problema Secuimii ca o sperietoare menită să distragă atenția de la responsabilitățile

care îi reveneau pentru gestionarea defectuoasă a țării. Și, într-adevăr, problema maghiarilor care i-au alungat pe români din Covasna și Harghita atât în 1990, dar mai ales după venirea la guvernare a UDMR în 1996, a avut ecouri mai puternice decât s-ar fi putut aștepta. Pe fondul tensiunilor interetnice din fosta Iugoslavie și al redeşptării sentimentelor naționaliste în preajma semnării tratatelor cu Ungaria și Ucraina, tema maghiarilor din Secuime a inflamat spațiul public românesc la cote neașteptat de mari. Sute de intelectuali au luat atitudine față de problema maghiară. George Pruteanu agita în Parlament legea obligativității predării elevilor maghiari a istoriei și geografiei în limba română. Tema unei universități cu predare în limba maghiară era dezbătută cu mare patimă, contrapunându-i-se ideea universității multiculturale.

Numeroasele dezbateri pe tema relațiilor interetnice au scos din actualitate temele legate de jefuirea banilor publici, a băncilor, despre organizarea de tip mafiot a administrației, despre corupție, despre o țară aflată în incapacitate de plată, înglodată în datorii uriașe, intrată adânc într-o criză fără precedent, cu o inflație galopantă, un somaj ridicat și o rată a sărăciei nefiresc de mare. Toate aceste lucruri păreau nesemnificative în fața pericolului maghiar. Membrii coaliției aflate la guvernare se certau între ei pe aceste teme, iar aceste dispute aveau reverberații puternice la nivelul oamenilor simpli. Odată aruncată sămânța urii interetnice, ea a încolțit rapid, sporind bazinul electoral al PRM la cote la care nu s-ar fi așteptat nici cei mai înfocați adepți ai lui Corneliu Vadim Tudor. Problema

maghiarilor a reconfigurat harta politică pentru ani îndelungați, readucând stânga la putere, deși părea definitiv compromisă.

Traian Băsescu redezgroat acum securea urii, cu speranța că va recâștiga puterea cu aceiași ușurință cu care a recâștigat-o Adrian Năstase în anul 2000. Mai ales că beneficiază de sprijinul unui consilier care atunci, îl slujea cu devotament pe liderul PDSR - mă refer la Sebastian Lăzăroiu. Și de sprijinul întregului aparat al fostei securități și al actualelor servicii secrete. Cum PDL și PSD au o istorie îndelungată a exersării discursului naționalist, ce începe de la organizarea împreună a manifestațiilor din Târgu Mureș în martie 1990 (sub egida FSN-ului), strategii xenofobi de la Cotroceni s-au gândit că virusul naționalist poate fi din nou inoculat populației, mai ales că acum beneficiază de întreaga logistică a aparatului guvernamental și de mult mai multe surse media decât în trecut. Căci odată aruncată în spațiul public această boală a antimaghiarismului, ea inflamează nu doar sufletele și mințile celor din Secuime, ci și pe ale celor din Giurgiu, Botoșani sau Dolj, care trăiesc în comunități românești compacte și care, din neștiință, se revoltă plini de sfântă indignare în fața obrăzniciei unor străini care vor să distrugă această țară. Ura interetnică este asemenea unui virus care, odata instalat, reformatează întregul sistem de gândire în jurul unei spaime supreme, ștergând toate celelalte probleme altădată importante sau alterându-le iremediabil.

Etapale inoculării lui sunt acum bine-cunoscute; popoarele din Balcani au fost infectate de multe ori cu acest virus și un vaccin care să-l

distrugă definitiv încă nu a fost descoperit. Cei care l-au aruncat în spațiul public au folosit aceeași rețetă, același limbaj: epurare etnică, prigoana sărmanilor noștri conaționali de către niște ticăloși de altă etnie. Au folosit din plin serviciile secrete, s-au revoltat cu profundă mânie în fața camerelor de luat vederi împotriva dușmanilor străini. Au sorbit ei înșiși cu nesaț pocalul urii interetnice în ascensiunea spre vârful puterii în regimul comunist. De aceea limbajul lui Traian Băsescu seamană izbitor de mult cu cel al lui Adrian Năstase.

În 1998, în fața isteriei naționaliste care acaparase dezbaterile publice, am organizat o cercetare a relațiilor interetnice în Covasna, Harghita și Mureș. Rezultatele acelei cercetări au fost sintetizate în cartea „Dimensiunile urii interetnice în Secuime”, apărută la Editura BCS în doua ediții, în 1998 și 2001. Vă invit să citiți capitolul „Secuii și românii - evoluția unei neînțelegeri” pentru a vedea cum s-a născut și a evoluat ura în această zonă și care sunt miturile care o hrănesc. Deși scris în urmă cu 11 ani și jumătate, el redevine actual datorită președintelui Traian Băsescu.

Din Secuime vin mesaje tot mai neliniștite: oamenii se adună și discută ce atitudine să ia față de autoritățile de la București, între ei s-a renăscut o solidaritate în fața spaimei comune. Mitingul de susținere a liderilor lor în administrația centrală le-a arătat că astfel de manifestări sunt inutile, iar sprijinul autorităților din Ungaria va conta prea puțin. Unii se gândesc serios să părăsească țara, căci nu mai vor să mai trăiască stresul anilor `80-90, nu mai au putere să reziste

unei noi agresiuni făcută de liderii unor partide față de care și-au arătat constant bună-voință. Mândri că au reușit să reziste asalturilor antimaghiare ale lui Ceaușescu, Iliescu și Năstase și că au putut să-l îmblânzească pe acesta din urmă în ultima lui guvernare, secuii nu mai vor să mai facă față unui nou asalt. Bătrânii își anunță fiii plecați prin țări străine să le pregătească un adăpost pentru viitorii ani ai puterii lui Traian Băsescu. Adulții prevăd un exod de mari proporții a populației din Secuime, în aplauzele unei majorități române isterizate de președintele ei. În sondajele de opinie maghiarii își declară admirația fără margini față de conducătorul statului, așa cum în trecut și-o declarau față de Adrian Năstase, pentru a-i mai topi fervoarea urii. În speranța că nu va reîncolți sămânța xenofobiei și de această dată, vă invit să citiți acest studiu scris cu speranța că românii și maghiarii pot conviețui în Ardeal cum au făcut-o mai bine de 700 de ani, rezimați pe principiul „apa trece, pietrele rămân”. Dacă doriți, puteți să vizitați și pagina sa de web, la <http://pagini.com/secui>, pentru a vă exprima părerile despre această temă a relațiilor româno-maghiare.

Dr. Bruno Ștefan

Sociolog, președintele Biroului de Cercetări

Sociale, Lector Dr., Universitatea Politehnică

București

Două județe cât o țară

În centrul țării există două județe care sunt cunoscute pe plan internațional mai mult decât România toată. Aceasta nu pentru că sunt cele mai frumoase din punct de vedere turistic, sau cu cele mai bogate resurse agricole, miniere și balneare, ci pentru că au o compoziție etnică deosebită. E vorba de Covasna și Harghita, județe în care trăiesc 581.591 locuitori, dintre care 470.606 s-au declarat maghiari la recensământul din ianuarie 1992. Această zonă, cunoscută mai ales cu numele de Secuime, a fost permanent în atenția forurilor internaționale (pentru că acolo trăiesc 30% din totalul maghiarilor din țară), precum și a celor naționale (pentru că acolo trăiesc foarte puțini români: 23% în Covasna și 14% în Harghita). Paradoxul acestei zone este că minoritarii sunt majoritari, iar majoritarii sunt minoritari.

Una din primele constatări referitoare la relațiile dintre români și secui este că ambele etnii depun un efort uriaș pentru scrierea și rescrierea istoriei lor, pentru construcția și reconstrucția sinelui etnic. În interiorul arcului carpatic istoria cu cât este mai veche cu atât este mai contemporană. Disputa asupra primordialității (cine au fost primii veniți: secuii sau românii?) duce inevitabil la crearea de mituri

și legende. Apelul la tradiții și istorie reprezintă de fapt un instrument pentru legitimarea accesului la resursele economice, politice și teritoriale. Acest travaliu istoric și metaforic continuă neîncetat de mai bine de 150 ani, iar construcția identității proprii este însoțită de fiecare dată de scrierea istoriei celeilalte etnii. Orice nouă “descoperire” este combătută, atacată, minimalizată sau reinterpretată de cealaltă parte în folos propriu; ei îi urmează în contrapartidă o altă “descoperire” la fel de importantă. Toate așezările sunt încărcate de simboluri: cruci, troițe, statui, monumente. Tensiunea istorică înlocuiește dialogul dintre părți, dialog ce nu se face decât mediat - și atunci cu ajutorul unor elemente străine locului. Frunzașii celor două etnii tind să proiecteze existența conaționalilor lor pe o traiectorie lineară, care să respecte temporalitatea convențională și să justifice evenimentele și acțiunile curente prin evenimente anterioare de mare semnificație. Biografiile indivizilor intervievați se construiesc prin evidențierea apartenenței etnice și a specificității.

În acest spațiu etnicitatea limitează foarte mult libertatea de acțiune și de gândire a actorilor sociali, care sunt obligați să parcurgă anumite instanțe de socializare, să achiziționeze anumite tabu-uri culturale, prejudecăți, resentimente, nostalgii, etc.

Biografia fiecărui cetățean are un sens istoric, iar ea este colorată de piedicile puse de cealaltă nație și de luptele duse pentru depășirea acestor piedici. În acest sens fiecare istorie personală are o intrigă de coloratură etnică.

Fiecare personalitate locală are o viață cu caracter prototipal. Orice aspect al culturii și istoriei este utilizat simbolic sau emblematic cu scopul de a crea un sentiment de solidaritate între membrii aceleiași etnii și de distanțare față de membrii celeilalte etnii.

Istoria unei conviețuiri pașnice

Deși neînțelegerile dintre cele două nații nu durează decât de 150 ani, istoricii și politicienii au încercat să le împingă cu mult în urmă, mergând până la originea acestor popoare care – datorită incertitudinii lor – reprezintă un subiect ce stârnește vii pasiuni. Variatele ipoteze și demonstrații despre originea și sosirea lor pe aceste teritorii au fost exploatate de ambele părți așa cum le dictau interesele în anumite momente.

Secuii sunt fie urmașii unei hoarde hunice care au scăpat cu fuga în urma războiului ce s-a dat între fii lui Attila și care s-au stabilit în munți (în număr de 3000) și s-au numit apoi *zaculi* sau *siculi*, fie urmași ai bulgarilor înrudiți cu ungurii, fie urmași ai avarilor în componența cărora au intrat și turci (de unde numele de *sziķil* sau *szeķil* – ce înseamnă în limba turcă "*om nobil*"), fie se trag din kazarii orientali, fie sunt descendenți ai gepizilor ori înrudiți cu pecenegii sau cumanii, fie sunt unguri curați¹. Atât maghiarii cât și românii au speculat aceste variante în funcție de conjuncturile istorice cărora trebuiau să le facă

¹ Sabin Opreanu – "**Terra Sicularum**", Cluj 1925, G. Popa-Lisseanu – "**Originea secuilor și secuizarea românilor**", București, 1941

față. O vreme secuii au fost considerați o națiune distinctă de cea maghiară - dovadă apartenența lor la Unio Trium Nationum alături de maghiari și sași. În ultimul secol ei s-au considerat 100% unguri (*“noi suntem mai maghiari decât maghiarii”, “noi suntem primii dintre maghiari”, “e o absurditate să găsești diferențe între unguri și secui. E ca și cum ai spune că moldovenii nu sunt români”*), poate pentru a spori numărul acestei minorități ce se simțea amenințată cu dispariția în fața unei politici naționaliste promovată de statul român. Cert este că ei au fost coloniști, bine organizați militarmente (pe centurii), de religie catolică, aduși de regii Ungariei pentru a apăra granița de est contra pătrunderii dinspre Moldova a cumanilor, pecenegilor și tătarilor. Ei s-au așezat prima oară în Mureș, pe valea Nirajului, apoi în zona Odorhei pe la 1150. După izgonirea teutonilor au ocupat zona Treiscaune (Covasna de azi), iar în timpul năvălirilor tătare (1241) au fugit spre nord, în munții Ciucului și Giurgeului. Ei au fost organizați politic în scaune (de obicei 7, însă numărul lor a variat de-a lungul vremii). Scaunul Odorhei a fost de timpuriu scaunul central al secuimii, iar orașul Odorhei – capitala politică a întregului ținut. Ei au avut încă de la sosire o situație privilegiată, fiind cetățeni liberi, scutiți de dări și taxe, fiind stăpânii proprietăților pe care s-au așezat².

Românii din zonă sunt fie urmașii dacilor și romanilor foarte numeroși în sud-estul Transilvaniei (dovadă existența zecilor de castre

² Ioan I. Russu – **“Românii si secuii”**, Bucuresti 1990

romane și cetăți dacice: Brețcu, Odorhei, Zăbala, etc.), fie păstori nomazi de origini variate (macedoneni, iliri, slavi, turci, cumani, latini) rătăciți veacuri în șir în Balcani și urcați în munții Carpați în secolele XIII-XIV de frica numeroaselor migrații și conflicte sud-dunărene, fie pur și simplu români din Moldova și Valahia care au trecut în secolele XVII-XVIII în Secuime când politica domnilor fanarioți le făcea viața insuportabilă. Cert este că prezența lor e atestată documentar în regiune în secolul XIII ca participanți în armata regelui Bela, în sec. XIV la Vlăhița, iar în sec. XV la Brețcu – așezare românească ce avea rolul de a apăra pasul Oituz. Vechiul strat valah prezent la sosirea secuilor a fost organizat în obști și cnezate, fiind de religie ortodoxă și se ocupa în special cu păstoritul. Este probabil ca o parte din pătura etnică românească (dacă ea a existat în sec. XII-XVII) să fi trecut munții în celelalte provincii (Moldova și Valahia) în fața expansiunii maghiaro-siculice, iar o parte să fi rămas pe loc, inițial ca cetățeni liberi, reduși apoi la iobăgie pentru că proprietățile agricole și silvice intraseră în stăpânirea noilor veniți. Decăzută treptat sub raport social-politic-economic și juridic, ea a dispărut aproape din toate localitățile din interiorul Secuimii prin asimilare. Dispariția acestui prim val românesc din Covasna și Harghita s-a datorat în principal slabei lor organizări administrative și religioase.

Neam de păstori, românii pendulau pe crestele Carpaților, iar aria transhumanței se întindea până la Dunăre (în Dobrogea și Câmpia Română), de aceea organizarea localităților lor

cădea în sarcina femeilor. Bisericele românești, puține și sărace, aveau de făcut față și expansiunii bisericilor catolice și reformatate, sprijinite de stat. În virtutea principiului "*Cujus regio, ejus religio*" ("Cum este regele, așa este și religia") suveranii – atât protestanții cât și catolicii – se bucurau și unii și alții de puterea de a asigura pe baza unei confesiuni obligatorii omogenitatea spirituală a celor pe care-i guvernau. Așa se explică deciziile regilor, sinoadelor, dietelor de a interzice construirea bisericilor ortodoxe din materiale durabile, anularea privilegiilor celor de confesiune bizantină, expulzarea preoților ortodocși și asuprirea comunităților de acest rit. Până spre sfârșitul sec. XVIII este exagerat a se vorbi de asuprire națională și de naționalism în acest spațiu, ci cel mult de o prigoană religioasă. Cum s-a întâmplat până în secolul nostru, trecerea românilor la religiile apusene a stins aproape întotdeauna persecuțiile. Disprețul bisericilor catolice și protestante față de ortodoxia răsăriteană (nu numai a românilor, ci și a sârbilor, grecilor, rușilor, etc.) avea la bază ideea că misionarismul cultural și civilizator al creștinismului apusean nu putea tolera barbarismul, pasivitatea, incultura și disprețul față de supuși al preoților bizantini³.

Pentru a scăpa de opresiunile confesionale și pentru a beneficia de privilegiile și drepturile pe care le aveau secuii, mulți români au trecut la

³ Dan Zamfirescu – "Ortodoxie și romano-catolicism în specificul existenței lor istorice", București 1992

catolicism sau la reformați, astfel că la recensământul persoanelor cu obligații militare ordonat la 1614 de principele Gabriel Bethlen, în zona Gheorgheni-Ciuc-Casin apar cu atributul de român doar 165 capi de familie (din totalul de 4555), nefiind în toată secuimea (8 scaune) mai mult de 500 de familii⁴. Analizând rezultatele acestei conscripții, cei mai numeroși români apar ca jeleri (nestatornici, nelegați de pământ, proveniți din altă parte, fără proprietăți: teren arabil, păduri, casă de piatră), ceea ce înseamnă că ei fie proveneau din Moldova sau din zona Brașovului, fie erau din regiune dar erau nestabili datorită ocupației lor: păstoritul transhumant. Discutând cu românii din interiorul Secuimii, cu bătrânii satelor, nu am întâlnit pe nimeni cu înaintași care să urce mai sus de secolul XVIII (doar în localitățile de la marginea Țării Secuilor: Brețcu, Întorsura Buzăului, persistă în memoria colectivă și în înscrisurile bisericești amintirea strămoșilor care erau pe aceste locuri când au trecut armatele lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazu). Despre existența acestei prime păтури românești în zonă nu a rămas mărturie decât numele pur românesc dat unor localități, râuri și vârfuri de munte.

Al doilea val al imigrației românești în scaunele secuiești începe odată cu războaiele austro-ruso-turce, cu înăsprirea regimurilor fanariote din Principate, precum și cu o serie de calamități (foametea din 1717, ciuma din 1719).

⁴ Vasile Lechintan – **“Românii din scaunele secuiești la 1614”**, în *“Angustia”* vol. I (1996)

Atunci se formează în curbura Carpaților o serie de așezări românești: Voșlobeni (1677), Bilbor (1720), Livezi-Ciuc (1721), Sărmaș (1728), Subcetate, Bălan, Tulgheș, Săcel, Poiana Sărată, Vâlcele, Boroșneul Mic, etc⁵. Tot din acest timp sunt atestate în majoritatea localităților familii de români. Se pare că cel mai bine primiți au fost în Treiscaune și în nordul Gheorghenilor, iar cel mai frecvent respinși în Odorhei (scaun de religie protestantă). Ei s-au așezat la marginea localităților, uneori în număr așa de mare încât au format colectivități puternice, cum a fost cazul în Eliseni, Merești, Simonești, Crăciunel, Ghimeș-Făget, Frumoasa, Întorsura Buzăului, Zagon, Sărata, Vama Buzăului, Mărcuș, Teliu, Dobârlău, Hăghig, Covasna, etc.

Pătrunderea masivă a românilor în Secuime în sec. XVIII-XIX (după unii cercetători peste 35% din localnici erau români⁶, iar după *Lexiconul geografic-statistic al Transilvaniei* limba română se vorbea în cel puțin 60% din sate) spune ceva semnificativ despre toleranța ungarilor din această zonă. Urmărind documentele ce vorbesc despre așezarea românilor, observăm că în multe localități ei au fost aduși de conții și grofii secui (Mikes în Treiscaune, Lazar în Ciuc), sau au fost primiți de familiile unor proprietari de pământ și pădure ca

⁵ Szöcs Janos – **“Despre istoria românilor în scaunele secuiești ale Gheorghenilor, Ciucului și Casinului”**, Miercurea Ciuc 1998

⁶ Sabin Opreanu – **“Ținutul săcuilor. Contribuții de geografie umană și de etnografie”**, Cluj 1927

iobagi sau jeleri cu scopul îngrijirii animalelor⁷, specificându-se deseori că sunt scutiți de taxe și impozite statale. Recensământul generalului Buccov din 1760 ne arată numărul familiilor de români din teritoriile analizate:

- în Ciuc – 760 familii
- în Treiscaune – 1865 familii
- în Odorhei – 854 familii⁸

Timp de 100 de ani de la această conscripție, numărul românilor a crescut spectaculos, ajungând la 1869 la 128.033 dintr-un total de 338.633 locuitori⁹. Această imigrație de mari proporții (au venit atunci și numeroși țigani, armeni, evrei) infirmă caracterul închis, conservator, naționalist și xenofob al secuilor din totdeauna.

⁷ Cei mai importanți moșieri erau Bethlen Domokos, Apor Lázár, Bornemisza Pál, Ugron Pál, Nemes Antal, Imreh Lázár, Toldalagi Laszlo, etc., care țineau fiecare câteva zeci sau sute de familii de români.

⁸ Ioan I. Russu – op. cit.

⁹ Nicolae S. Ionescu – **“Problema românilor săcuizați”**, București 1944

Moștenirea pașoptismului

Până în preajma revoluției de la 1848 nu se poate vorbi de naționalism și tensiuni interetnice în zonă. Conflictele care s-au desfășurat între români și maghiari până la acea dată s-au axat pe ideea de proprietate: românii stăteau pe moșii ungurești și nu respectau întotdeauna regulile de conviețuire găsite la sosire. Astfel, în 1797 ei au fost alungați din Tulgheș iar casele lor arse pentru că au colaborat cu ceata unui haiduc Vasile cel Mare. La fel, grănicerii din 6 sate din Ciucul de Sus atenționau administrația scaunului pe la 1804 despre pericolul instalării românilor și țiganilor în munții Hășmașu Mare¹⁰.

Începutul conflictelor dintre români și maghiari în arcul carpatic este legat de evenimentele de la 1848-1849, când românii s-au răsculat contra maghiarilor care la rândul lor se revoltaseră contra împăratului de la Viena, dând astfel un sprijin Austriei, ajutând-o să înăbușească rebeliunea ungurească. Cum anume s-a întâmplat acest lucru merită explicat, pentru că acțiunile din acele vremuri au căpătat de atunci până în zilele noastre valențe simbolice din ce în ce mai mari.

Înconjurați din toate părțile de populație românească, secuții au înțeles că trebuie să colaboreze cu aceasta pentru dezvoltarea firească a lor. Privilegiați de domnii din Principate (scutiți

¹⁰ Szöcs Janos – op. cit.

de taxe, liberi să-și vândă produsele în ambele țări) ei au răspuns cu reciprocitate, permițând românilor săraci, ce nu puteau face față birurilor administrației, să se așeze pe teritoriile lor. Odată ce Carpații nu au mai reprezentat o graniță sever apărată, au pătruns în Secuime și numeroase elemente certate cu legea (atât români cât și țigani): bande de tâlhari care se ascundeau în păduri sau în casele românilor și care atacau populația mai înstărită. Atitudinile acestora, precum și ale altor români care sfidau prin comportamentul lor obiceiurile și regulile localnicilor, au creat în mintea secuilor anumite clișee în legătură cu românii: barbari, hoți, leneși, mincinoși, tupești. Cronică lui Orban Balazs **(“Descrierea ținutului secuiesc”** în 4 volume, din 1868-1870) abundă de exemple privind ilegalitățile făcute de români și arată cum - pe baza acestora - s-a structurat un anumit comportament vis-à-vis de români.

La 1848, profitând de ridicarea iobagilor din restul Transilvaniei împotriva unor inegalități sociale ce durau de secole, s-au ridicat și românii din Secuime împotriva celor ce tocmai îi primise pe moșiile lor. Acțiunile de distrugere a conacelor nemeșilor unguri, neparticiparea la eforturile celor din Treiscaune în frunte cu Gabor Aron de a înlătura trupele austriece, sechestrarea unor revoluționari secui în Toplița, uciderea locuitorilor unguri din unele sate din scaunul Mureș și multe alte acțiuni de acest gen, desfășurate fie la incitarea unora ce doreau să profite de pe urma unor astfel de agitații, fie la îndemnul revoluționarilor români transilvăneni ca o contrareacție la manifestări maghiare

similare (distrugerea comunei Iernut și uciderea a 20 de români, uciderea în com. Luna a 23 de români la 12 septembrie 1848, împușcarea a 21 de români în munții Ciuc între 18 februarie și 13 aprilie 1849, lăsați neîngropați) – toate acestea au făcut ca între cele două etnii să se sape o prăpastie de pe urma căreia nu a avut de profitat decât armata imperiului habsburgic, care a înfrânt relativ ușor rezistența secuiască și a trupelor generalului Bem¹¹. Astfel, idealurile de independență ale ungarilor au fost zădărnicate pentru încă multe decenii, învinovățind pentru acest lucru etnia română.

Pentru intelectualitatea maghiară din Secuime adevărații beneficiari ai evenimentelor pașoptiste au fost românii: iobăgimea a fost desființată, robotele și zeciuiala au dispărut, jelerii au putut să-și răscumpere servituțile, iar o parte dintre români au fost împrăprietăriți. Fabricile austriece înființate preferau să angajeze români, căci aceștia aveau o mai mare mobilitate, nefiind legați de pământ (ex. mina de aramă de la Bălan), prin comparație cu secuii care, datorită cutumelor și modurilor de organizare tradiționale, făceau cu greu față valului de modernizare¹².

Privilegiată sau adusă doar parțial la nivel de egalitate cu maghiarimea, pătura etnică românească a cunoscut până la instaurarea dualismului austro-ungar o perioadă de înflorire:

¹¹ **“Istoria României”** vol. IV, București 1964

¹² Imreh Istvan – **“Viața cotidiană la secu (1750-1850)”**, București 1982, și **“Cutumă și dispoziție, autonomie și subordonare la grănicerii secu (1764-1848)”**, Cluj 1977

s-au ridicat școli, biserici, case din piatră, comerțul cu produsele oierilor s-a dezvoltat, apele minerale au îmbogățit multe familii de români în Covasna, Borsec, Vâlcele, etc.

După unirea Moldovei cu Țara Românească, sub influența curentului latinist al dascălilor ardeleni s-a înfiripat ideea Daco-României, care a animat viața culturală românească. Preoții și cărturarii transilvăneni, munteni și moldoveni au sprijinit dezvoltarea unor activități culturale în zonă, cu specific românesc. În această perioadă de înflorire a burgheziei, elitele celor două comunități se aflau în competiție. În pofida antipațiilor lor reciproce (era perioada de glorie a naționalismului în toată Europa), comunicarea dintre oamenii simpli își urma cursul firesc, dovadă intensele influențe în folclorul, modul de alcătuire a caselor, datinile, credințele și obiceiurile de tot felul ale ambelor părți. Enumerând influențele românești în secuime, G. Popa-Lisseanu¹³ menționa că aceștia din urmă:

„În posturile, se spovedesc la sărbătorile ortodoxe: Sf. Ilie, Boboteaza, Înălțarea, vin la Bobotează și iau aghiasmă, roagă preotul român să citească la capul bolnavului, socotind că har dumnezeesc au numai preoții români; îi cheamă să le binecuvinteze casa, să bată clopotele, au colinde și irozii cu aceleași melodii și versuri românești”, etc.

Indiscutabil, modul de viață, obiceiurile și ritualurile, maghiare, modul de organizare a

¹³ G. Popa-Lisseanu – op. cit.

instituțiilor secuiești au reprezentat o atracție pentru o parte dintre români, al căror stil de viață devenea treptat-treptat tot mai diferit de cel existent în regiunile de proveniență. Călătorii străini prin Secuime notau deseori despre numeroși români care preferau să îmbrace portul maghiar, să vorbească ungurește, să se însoare cu persoane din etnia maghiară, dar care rămâneau la confesiunea ortodoxă orientală. Orban Balazs, autorul celei mai ample monografii despre aceste ținuturi menționa că la 1867 *“numărul secuilor de origine orientală (românească) se apropie de 30.000”*¹⁴. Motivele secuizării românilor până la 1867 au ținut nu de considerente național-șovine, rasiste – secuii fiind în general prietenoși, amabili, ospitalieri – ci mai ales economice: accesul la resurse și funcții aflate prin tradiție în posesie maghiară.

¹⁴ Orban Balazs – **“Descrierea ținutului secuiesc”**, Budapesta 1868-1870, în “Angustia” vol. II (1997)

Maghiarii la putere

Adevărata persecuție împotriva românilor începe după instaurarea dualismului austro-ungar, când s-a inițiat o acțiune intensivă de deznaționalizare a celorlalte popoare din cadrul imperiului.

“Dintre acele legiuri care au dus la genocidul etnic și cultural al românilor din arcul carpatic ne mărginim să menționăm legea minorităților (1868) și legea Trefort, prin care predarea limbii maghiare devine obligatorie în toate școlile elementare (1879). Apoi legea maghiarizării numelor (1881), legea maghiarizării denumirii localităților (1891), legea învățământului (Apponyi), prin care se desființează școlile confesionale românești (1909), etc.”¹⁵.

Odată cu înăsprirea regimului, cu alungarea preoților ortodocși și a învățătorilor, o parte dintre români au trecut munții, iar o altă parte au acceptat maghiarizarea.

“Așezați printre secui, românii săraci, nevoiași și tolaranți în folosul stăpânului, au învățat limba acestuia, au împrumutat obiceiurile lui, parte din îmbrăcăminte și mai

¹⁵ Mircea Sfarlea – “Românii din Sfânta Episcopie a Covasnei și Harghitei”, Sf. Gheorghe 1995

târziu, în urma propagandei religioase credința acestuia și cu încetul au devenit secui, ba mai secui decât aceștia, ca să nu-i mai batjocorească nimeni, să nu tragă la îndoială sentimentele lor, să nu fie bănuți de necredință și astfel să se poată furișa printre stăpânitori, asigurându-și o viață mai bună, mai liniștită, mai omenoasă decât aceea de rob”

scria ziaristul Ioan Bozdog, analizând acele vremuri¹⁶.

Fenomenul deznaționalizării s-a făcut pe mai multe căi: prin biserică, prin școală, prin armată, prin administrație, etc. Analiza acestui proces a făcut obiectul unor numeroase studii în prima jumătate a acestui secol¹⁷. Marea lor majoritate arată cum, din cauza sărăciei, românii nu mai puteau întreține un preot și apelau la cei reformați sau catolici, cum sate întregi deveneau

¹⁶ în Ioan I. Russu – “Românii și secuii”, București 1990

¹⁷ Ioan Russu-Sirianu – “Românii de peste Carpați”, 1908, G. Popa-Lisseanu – “Secuii și secuizarea românilor”, 1932, “Date privitoare la maghiarizarea românilor” 1937, “Originea secuilor și secuizarea românilor”, 1937, Sabin Opreanu – “Săcuizarea românilor prin religie”, 1927, “Tinutul săcuilor”, 1927, “Terra Siculorum”, 1925, Petre Gârboviceanu – “Minoritățile din România”, 1926, Alexe Mănculescu – “Paradoxa săcuiasca”, 1927, Octavian Dobrota – “Românii săcuizați și regiune săcuizată”, 1940, Nicolae S. Ionescu – “Problema românilor secuizați”, 1944, Costache Florea – “Secuii din România”, 1939, Nicolae Iorga – “Istoria românilor din Ardeal și Ungaria”, 1915, Păclișanu Zenovie – “Politica minoritară a guvernelor ungurești”, 1943, Aurel Nistor – “Problema românească în ținuturile secuizate”, 1939, Teodor Chindea – “Contribuții la istoria românilor din Giurgeul Ciucului”, 1930, Emil Micu – “Din trecutul bisericesc, cultural și economic al românilor din Secuime”, 1946, revista “Tinuturi săcuizate” din 1931-1940, etc.

în totalitate ungurești, dar de confesiune orientală (Tomești, Ciceu, Șoimeni, Lăzărești, Estelnic, Ojdula, Micfalău, Dobolii de Jos, Aita Seacă, Bicsad, Belin, Bățanii Mari, etc.

“În Ardeal neamul secuiesc nu s-a alăturat bisericii ortodoxe, legile ardeleni n-au acceptat niciodată aceste confesiuni. Ungurii ortodocși din Secuime vor fi deci români maghiarizați”

scria Paul Balogh, un statistician maghiar), cum prin ademeniri de ordin material (catolicii dădeau 5 coroane ortodocșilor care treceau la religia apuseană, de aici și expresia des întâlnită “secui de 5 coroane”), prin presiuni morale, prin persecuții, prin dorința de a accede la funcții înalte (în Aita Seacă românul Bârsan Petre a trebuit să-și schimbe numele în Berszany Peter pentru a fi numit plutonier), prin dorința de a participa la compozesorate pentru a avea pământ¹⁸, prin școlarizarea obligatorie în limba maghiară a celor ce voiau să învețe mai multă carte – mulți români au trecut la religiile catolică sau protestantă, au acceptat să-și schimbe numele, să renunțe la limba română, îngroșând rândurile secuilor.

“Numai bisericuțele sărăcăcioase din margine de sat, inscripțiile spălate de pe crucile din cimitire și documentele îngălbenite, resfirate prin diferite

¹⁸ Proprietatea secuiască a fost vreme îndelungată de tip devălmaș, ea nefiind deci proprietate ce putea fi moștenită, ci era distribuită anual, în funcție de necesități. Pentru a putea primi pământ și a intra în compozesorate românii trebuiau să aducă dovadă de la biserica dominantă în sat. Vezi Istvan Imreh – **“Viața cotidiană la secui (1750-1850)”**, București 1982

*arhive mai vorbesc despre existența elementului românesc de odinioară, în mase destul de compacte prin Secuime*¹⁹.

Datele statistice analizate în aceste studii arată amploarea procesului de deznaționalizare din această perioadă²⁰.

Cercetătorii maghiari explică scăderea populației românești prin decăderea păstoritului transhumant.

*“După unirea principatelor dunărene în 1859 ia naștere un incandescent naționalism de inspirație franceză și de tip francez, având însă rădăcini balcanice”*²¹.

Pentru stoparea influenței lui asupra românilor din Transilvania, regimul frontierelor a devenit mai sever, comerțul, turismul și păstoritul transhumant decăzând, ceea ce a atras după sine un fenomen de sărăcire a zonei, care a

¹⁹ Sabin Opreanu – **“Săcuizarea românilor prin religie”**, Cluj 1927

²⁰ Nicolae S. Ionescu prezintă în **“Problema românilor săcuizați”** o astfel de statistică:

	1869	1910	Procentul
Romani	128.033	43.835	-66%
Unguri	210.600	372.785	+77%

în condițiile în care cele 3 județe: Odorhei, Ciuc și Treiscaune cunoscuse în cei 41 de ani o creștere demografică de 25%, de la 338.633 la 416.710 locuitori. Aceste cifre l-au determinat pe Nicolae Iorga să afirme în 1915 *“așa de mult am dat ca element uman secuilor, încât azi populația secuiască este în marea ei majoritate de origine românească”*, iar pe Ioan I. Russu – mai conciliant: *“cantitativ, componența românească a secuilor în ansamblu poate fi evaluată la un coeficient de 25-35%”*.

²¹ Toth Sandor – **“Quo vadis, Românie?”**, Timișoara 1990

accentuat emigrarea atât la români, cât și la secui. Numai în 1903 au părăsit ținutul 13.130 locuitori, adică 3,4% din populație, iar acest an nu a reprezentat un vârf al emigrației. Atunci s-a format în România chiar un județ Săcuieni. În căutarea unei vieți mai bune, mulți secui au emigrat în statele Europei occidentale sau chiar în cele de pe continentul american, astfel încât la ora actuală – după cum spune uneori în glumă politologul Cziprian Lorand *“jumătate din populația maghiară de pe glob are un strămoș secuî”*.

Cât anume a fost emigrație și cât a fost secuizare forțată nu se poate stabili cu exactitate. Cert este că la unirea din 1918 în Secuime populația românească era pe cale de dispariție. Ea mai era compactă doar în câteva localități în care preoții și învățătorii erau sprijiniți de autoritățile de dincolo de munți. În numeroase sate în care elementul etnic românesc era înainte cu jumătate de secol destul de puternic și bine încheșat, nu mai era la sfârșitul războiului nici un român. Eforturile naționaliștilor maghiari fuseseră încununate de succes, iar unii dintre ei raportau cu mândrie la Budapesta succesul obținut.

Regimul minorităților în perioada interbelică

Unirea de la 1918 a atras după sine o accentuată ură interetnică. Niciodată până atunci disprețul maghiarilor față de români nu căpătase asemenea proporții. Această tensiune ținea nu numai de incapacitatea maghiarilor de a accepta stăpânirea română²² (era de neconceput pentru elita secuiască să vadă cum posturile cheie din administrația lor – pentru care se pregăteau intensiv la școli străine – intrau în posesia unor muncitori zilieri, a unor militari de rang inferior, a unor străini care conduceau ținutul fără măcar să-i consulte), ci și de greșelile statului român. Cea mai importantă nedreptate era pentru ei nerecunoașterea statutului de minoritari și neacceptarea de către guvernanți a ideii că România a devenit stat multinațional.

Eric Hobsbawm observa că

²² Sunt nenumarate plângerile lor la Liga Națiunilor, prin care protestau împotriva nedreptății făcute la Trianon, împotriva intrării lor sub ocupația unor barbari și primitivi. Pentru recâștigarea simpatiei politicianilor occidentali, ungurii au început o intensă propagandă prin care încercau istoric să demonstreze legitimitatea lor în Secuime. De atunci datează de fapt acest proces de scriere și rescriere a istoriei, care nu s-a stins nici acum și care a căpătat proporții europene. (Vezi în acest sens lucrarea lui Mihai Stratulat **“Revizionism și neorevizionism maghiar”**, București 1994)

“aproape toate noile state construite pe ruinele fostelor imperii erau la fel de multinaționale ca și vechile <închisori ale popoarelor> pe care le înlocuiau. Și încă e prea puțin spus astfel, fiindcă acestea s-au dovedit mai represive și mai indiferente față de drepturile diverselor componente”²³.

Drepturile colective ale minorităților naționale proclamate la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia și prevăzute în tratatele de pace pe care România se obliga să le fixeze ulterior în Constituție n-au fost niciodată recunoscute de politicienii liberali, care au proclamat în 1923 Regatul României stat național unitar și indivizibil. Mai mult, introducând noțiuni ca “libertățile românilor”, “drepturile românilor”, “îndatoririle românilor”, “români fără deosebire de origine etnică”, Constituția legitima un naționalism xenofob, ce a avut efecte dezastruoase în viața politică a următorilor ani. Stimulat de iredentismul din Ungaria, șovinismul românesc la adresa maghiarilor își legitima propriile abuzuri și intenții, invocând abuzurile și intențiile celuilalt – ambele în defavoarea minorității maghiare din România.

La îndemnul lui Brătianu a început în Secuime o colonizare de mari proporții. Cu disprețul și aroganța cuceritorilor, românii au încercat distrugerea cutumelor, a regulilor pe care se baza de secole comunitatea maghiară. Stimulați de Iorga, istoricii au început o uriașă

²³ Eric Hobsbawm – “Nations et nationalisme depuis 1780”, Paris 1992

campanie de demonstrare a trecutului românesc și a drepturilor românilor pe aceste teritorii. “Țara Secuilor” atestată așa în documente de câteva sute de ani (Secuime, Székelyföld, Székelyseg, Terra Siculorum) a devenit dintr-o dată “ținut săcuizat” (ignorând chiar etimologia cuvântului, într-adins parcă pentru umilirea localnicilor).

A fost chiar editată o revistă cu acest titlu “Ținuturi săcuizate” (director Roman Robu) în care era proslăvită “armata regală eliberatoare”, în care se demonstau permanent drepturile românilor, iar orice personalitate maghiară era caricaturizată, ridiculizată, minimalizată. (Acest ziar este un exemplu al naționalismului primitiv de nuanță fascistă practicat de autoritățile române). Presa centrală întreținea în același timp o psihoză xenofobă, stigmatizându-i pe străini ca venetici care mănâncă pâinea românilor (“vrem România românilor și numai a românilor”), declarându-i dușmani fățiși pe maghiari (“vor să ne răpească Ardealul”) și pe evrei (“agenți ai complotului internațional bolșevic și francmason”). Instigată permanent

“opinia publică românească a fost dintotdeauna șovină, iar partidele s-au folosit cu dexteritate de acest lucru în favoarea propriilor scopuri. Dacă se nimerea vreun partid sau bărbat de stat dornic să abordeze reglementarea problemei minorităților, opoziția se constituia imediat în front unitar împotriva sa, stigmatizându-l drept prieten al maghiarilor, ceea ce în viața publică

*românească însemna aproximativ a te face ortac cu dracul*²⁴.

Pentru a completa tabloul relațiilor interetnice din perioada interbelică, trebuie să mai spunem că Partidul Maghiar avea o orientare clară spre stânga socialistă și comunistă. Acest fapt se datora fie aderării la doctrina lui Otto Bauer care susținea autonomia minorităților naționale sau la cea a lui Lenin care mergea până la autodeterminare și separație, fie ca o reacție la dreapta românească, ce era confiscată de un naționalism antimaghiar. Acest fapt cataloga etnia ca trădătoare de țară, iar stânga – locul de afluență al străinilor.

Pe acest fundal a început în anii '30 în Secuime o politică de românizare a maghiarilor, sub conducerea dr. Anghelescu, ministrul învățământului. Cu un buget extraordinar, acțiunea urmărea să descopere pe acei români secuizați și să-i aducă din nou la românism. În acest sens au fost construite zeci de biserici ortodoxe (în sate în care nu era nici un român, iar populația maghiară era obligată să ajute la ridicarea lor), iar familiilor suspecte de strămoși valahi li se promiteau multe avantaje dacă se recunoșteau români. Această operațiune, alături de cele prin care se nimiceau treptat școlile secuiești retrăgându-li-se dreptul la caracter public, precum și de militarizarea excesivă a zonei și de “congresele” Gărzii de Fier ținute în orașe unde populația românească era

²⁴ scria Miko Imre, citat din Toth Sandor – “**Quo vadis România?**”, Timisoara 1990

preponderent minoritară și unde se scandau pe străzi lozinci ca “Vrem România fără unguri și fără jidani” – aveau rolul de a umili, de a intimidă, de a teroriza etnia maghiară.

În astfel de acțiuni trebuie găsite explicațiile pentru evenimentele ce au urmat după dictatul de la Viena din august 1940: izgonirea preoților ortodocși, a profesorilor, a militarilor, dărâmarea sau profanarea bisericilor, crimele, devastările instituțiilor românești. Stau mărturie numeroase documente despre plângerile țăranilor simpli secui făcute “armatei Ungariei eliberatoare” împotriva abuzurilor românilor în cei 21 de ani de ocupație. Atrocitățile comise de noile autorități maghiare, insultele, injuriile, bătăile, actele de degradare a demnității umane, înfometările, persecuțiile de tot felul, maltratările, schingiuirile, violurile, omorurile, măcelurile, deportările și internările în lagărele de muncă forțată s-au abătut nu numai asupra acelor vașnici apărători ai naționalismului românesc, ci și asupra femeilor, copiilor și bătrânilor lipsiți de apărare²⁵. Nu a existat

²⁵ În cartea **“Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României”** coordonată de Mihai Fatu și Mircea Musat apărută la București în 1985 există o statistică întocmită de Secretariatul de Stat al Naționalităților referitoare la atrocitățile comise în perioada 30 august 1940 – 1 noiembrie 1941:

Judetul	Treisc aune	Ciuc	Odor hei	Total
Omoruri	24	8	3	35
Schingiuri	69	24	15	108
Bătăi	258	316	23	597

localitate românească în Secuime care să scape de furia Levenților²⁶, a jandarmilor, polițiștilor, judecătorilor și militarilor unguri. Numai în câteva luni de la ocupația maghiară aproape două treimi din români părăsise localitățile celor 3 județe, numărul celor rămași fiind chiar mai mic decât cel existent înainte de 1918. Românizarea făcută de dr. Anghelescu i-a urmat o maghiarizare a numelor, străzilor, localităților, școlilor, etc. În același timp a fost pus în aplicare de către statul maghiar un plan de dezvoltare regională. Secuii bătrâni povestesc și astăzi cu încântare despre numeroasele mașini agricole

Arestări	381	165	99	645
Profanări	25	11	17	53
Devastări colective	11	4	4	19
Devastări individuale	160	4	18	192
Total	928	542	179	1649

La acestea se adauga:

1. Schingiuri în masă: Belin (22), Poiana Sărată (14), Joseni (6), Biczul Ardelean (7)
2. Bătăi în masă: Poiana Sărată (31), Zăbala (64), Voșlobeni (61), Gheorgheni (223)
3. Dărâmări de biserici: Boroșneul Mare, Capeni, Comandău, Zagon, Borsec, Ditrău, Aldea, Biborțeni, Crăciunel, San-Martin, Martinis, Comolău, Vârghiș, Merești, Ocland, Racosul de Sus, Doboșeni.
4. Sate românești devastate: Covasna (80 case), Ozun, Zăbala, Zagon, Valea Mare, Tulgheș, Frumoasa, Biczul Ardelean

²⁶ Organizație ce cuprindea tineri până în 21 ani, școliți în spiritul dorinței de revanșă, al disprețului față de români, care au făcut numeroase acțiuni de teroare și intimidare în Ardealul de nord

sosite în zonă, despre creditele subvenționate și despre procesul de modernizare din anii 1940-1944.

Darul stalinismului

Sosirea trupelor românești și sovietice a fost cu bucurie primită de pușinii români rămași, care au trecut la arestarea fruntașilor localnici maghiari (pe valea Ghimeșului, la Zăbala, Covasna, Sf. Gheorghe, Crasna, etc.). Divizia secuiască de frontieră și o parte dintre radicalii unguri s-au retras în munți. Represaliilor făcute de armata maghiară la Ip și Trăznea le-au urmat represaliile gărzilor Iuliu Maniu²⁷ la Aita Seacă și Aghireș (e drept de proporții mult reduse, dar nu mai puțin odioase: la Trăznea au fost 68 de morți și 200 de răniți români, pe când la Aita Seacă doar 13 maghiari au fost executați în curtea școlii). Pentru stoparea acestor acțiuni a fost reactivată vechea elită a MADOSZ-ului – de orientare comunistă.

“Având vechi legături cu falanga bolșevică, funciar antinațională, revanșarzii unguri au declanșat încă din primele momente programul Kominternului privind caracterul multinațional al statului român. Au avut loc chiar și convertiri spectaculoase ale foștilor naționaliști unguri (borthysti) la ideologia comunistă, aceasta din urmă utilizată atunci

²⁷ Corp expeditionar recrutat din voluntari, care purta numele liderului PNT

ca o altă fațetă sau canal de manifestare a revizionismului maghiar”²⁸.

La îndemnul lor, guvernul sovietic a interzis administrației și trupelor românești – prin intermediul comisiei de armistițiu – să mai staționeze în Secuime. Acestea n-au putut reveni decât după instalarea guvernului Groza și după aprobarea “Statutului naționalităților” (legea 630/6 august 1945) prin care se recunoșteau secuilor drepturile colective: folosirea limbii materne în administrația publică, în justiție, în școli, etc.

Intrată imediat la putere ca principală aliată a PCR, Uniunea Populară Maghiară (reorganizată în octombrie 1944 pe structurile MADOSZ-ului) a reușit să obțină pentru populația maghiară o serie de avantaje (în anii aceia era reprimată cu toată rigoarea legii chiar și o injurie proferată la adresa maghiarilor la cârciumă, calificată ca instigare naționalistă), culminând cu schimbarea constituției în 1952 și cu reorganizarea administrativă pe criterii regionale, prin care s-a format Regiunea Autonomă Maghiară pe o arie de 13.500 km², în componența căreia intrau aproximativ județele Treiscaune, Odorhei, Ciuc și Mureș. Indiscutabil aceasta a fost cea mai mare cucerire a minorității maghiare, lucru considerat de cercurile politice internaționale ca model ideal de rezolvare definitivă și totală a problemei naționale într-un stat multiethnic.

²⁸ Ilie Bădescu și Dan Dungaciu – “Sociologia și Geopolitica frontierei”, vol. II, București 1995

Amețiți de ideea creării “Miciei Ungarii” în inima României, secuii nici n-au observat că prețul plătit pentru aceasta era dizolvarea formațiunii lor politice – tocmai cea care le obținuse aceste drepturi. Purificată anterior prin eliminarea personalităților anticomuniste și a celor revizioniste, înțesată de cei mai înverșunați comuniști, Uniunea Populară Maghiară (MNSz) a acceptat autodizolvarea în primăvara anului 1953.

Pentru o perioadă scurtă de timp (până în 1956), Ungaria a abandonat discursul politic revizionist, căci cel puțin pentru secuii obținuse toate drepturile cerute din 1919: inscripții ale străzilor, instituțiilor, localităților în limba maghiară sau bilingve, acte oficiale în cele două limbi, instruire școlară în limba maternă la toate nivelurile, reprezentanți în toate posturile cheie din administrație, instituții economice, culturale, sociale, etc.

În toamna anului 1956 secuii au manifestat în semn de solidaritate cu reformiștii de la Budapesta. Mai mult, la îndemnul manifestanților budapeșteni (care pretindeau retrocedarea Transilvaniei) secuii au reînceput persecuția puținilor români rămași în zonă²⁹. Reacția statului (întemnițări, excluderi, concedieri, etc.) a situat pentru multe decenii intelectualitatea maghiară pe poziții anticomuniste. La Conferința de partid a RAM din decembrie 1956 Gheorghe Gheorghiu Dej a

²⁹ Vezi colecțiile ziarelor “Scânteia” și “România liberă” din octombrie-noiembrie 1956, unde se prezentau crimele din Secuime comise împotriva milițienilor și securiștilor români.

condamnat pentru prima dată în totalitate pe maghiarii din țară ca neloiali față de stat. Pentru eliminarea separatismului în multe instituții au fost numiți directori români, iar funcționarea diverselor cenacluri literare, case de cultură, formații teatrale a devenit din ce în ce mai dificilă - sub diferite pretexte.

La îndemnul lui Nicolae Ceaușescu (pe atunci doar membru în biroul politic) și a altor naționaliști din conducerea de partid a început o campanie de stopare a separatismului maghiar, care a culminat în martie 1959 cu lichidarea Universității Bolyai de la Cluj (prin unificare cu Universitatea Victor Babeș) – cea care asigura corpul didactic al școlilor maghiare și reprezenta locul de formare a intelectualității acestei minorități. Efectele lichidării Universității maghiare nu au fost imediate, ci s-au văzut mult mai târziu, la mulți ani de la instaurarea lui Ceaușescu în fruntea statului³⁰.

Pentru mulți secui însă, perioada Regiunii Autonome Maghiare a însemnat adevărata “epocă de aur”: s-au înființat fabrici și obiective industriale (la Bălan, Gălăuțaș, Remetea, Vlăhița, Odorhei, Tg. Secuiesc, Covasna, etc.), s-au dezvoltat altele mai vechi, în cooperativele meșteșugărești au pătruns mai mulți oameni, orașele s-au dezvoltat, au apărut noi cartiere

³⁰ Școlile preuniversitare s-au redus datorită lipsei de cadre didactice pregătite, iar interesul pentru pregătirea școlară în limba maternă a scăzut vertiginos în condițiile în care admiterea la facultate se făcea în limba română (pentru a spori șansele admiterii în învățământul superior, mulți părinți maghiari și-au dat copii la școala în limba română).

muncitorești, gratuitatea învățământului a dat multora speranța că cel puțin copiii lor vor trăi mai bine, pe străzi, în instituții se putea vorbi limba maghiară fără teama că ar putea păți ceva.

Pentru românii rămași în zonă cunoașterea limbii maghiare a devenit obligatorie pentru a se putea descurca în administrație și în viața cotidiană. Unii autori³¹, ca și unii dintre subiecții români intervievați într-un studiu condus de mine și colegii mei în anii '90³² vorbesc despre permanenta lor amenințare, despre șicanele cărora trebuiau să le facă față, despre modul cum li se închidea gura (acuzându-i de naționalism) atunci când cereau anumite drepturi, despre concedierile și acuzele de deviaționism la care erau supuși românii mai guralivi.

³¹ Mihai Stratulat – **“Revizionism si neorevizionism maghiar”**, București 1994

³² Bruno Ștefan, editor, *Dimensiunile urii interetnice în Secuime*. Editura BCS, București, 1998, 2001.

Ceaușescu și secuii

În 1968, cu ocazia reorganizării administrativ-teritoriale a fost desființată Regiunea Mureș Autonomă Maghiară (rebotezată așa din 1961). Evenimentul a avut loc într-o perioadă în care independența față de sovietici atrăsese simpatia întregului Occident. Pentru a-i atrage pe maghiari de partea sa, Ceaușescu a descins în Secuime promițându-le localnicilor nenumărate avantaje. În anii imediat următori s-au înființat majoritatea fabricilor importante în zonă. Atunci au fost declarate orașe Baraolt, Băile Tușnad, Bălan, Întorsura Buzăului, Vlăhița, Tot atunci s-a început modernizarea celor existente. Orașele au căpătat o altă față. Mai mult de un sfert din casele ce se văd azi prin sate s-au construit în anii 60-70. S-au îmbunătățit condițiile de viață simțitor, iar schimbările erau vizibile pentru că veneau după o perioadă de prelungită criză economică. Pentru desființarea RAM populația maghiară a primit o serie de avantaje în schimb: au apărut noi cotidiane și săptămânale județene, a luat naștere o editură de carte în limba maghiară - Kriterion, s-a înființat la București un nou săptămânal central – *Á Hét*, televiziunea transmitea de două ori pe săptămână câte două ore o emisiune în limba maghiară, iar posturile de radio locale și

din împrejurimi transmiteau zilnic programe pentru această etnie. Viața culturală s-a diversificat, a devenit mai policromă, iar multe personalități și-au găsit ușor cadrul de afirmare. Dezbaterile intelectuale, casele de cultură, cenaclurile studențești, călătoriile în străinătate – toate acestea (alături de multe alte succese nemenționate) au conturat în mentalitatea secuilor imaginea unei perioade idilice.

În același timp populația română a beneficiat și ea din plin de avantajele deschiderii. Prin înființarea unor noi puncte de lucru au fost stimulați și alți români să vină în regiune. Comunitățile românești au sporit într-un mod accelerat. S-au construit numeroase școli, bisericile au fost protejate, locuințele se primeau relativ ușor, iar contactele cu românii de pe alte meleaguri erau frecvente prin amploarea pe care o căpătase turismul în zonă și prin numeroasele festivaluri naționale la care erau stimulați să participe. Secuimea s-a deschis atunci spre România așa cum nu se deschisese niciodată. Perioada anilor 1965-1975 a întărit multor localnici idea că dezvoltarea economică este calea cea mai eficientă de rezolvare a diferendelor etnice. Statistic, atunci au avut loc cele mai multe căsătorii mixte. Ungaria nu mai reprezenta o atracție; doar sentimental se mai simțeau legați de ea. România oferea însă mult mai multe oportunități de dezvoltare, iar cele două țări “vecine și surori” păreau a-și fi dat mâna, înțelegând să colaboreze pentru dezvoltarea minorității maghiare.

Dincolo de această imagine idilică, se desfășura un proces de modificare a compoziției

etnice a localităților. Ținta regimului viza în special centrele spirituale de prestigiu (Cluj, Tg. Mureș, Oradea, etc.). Prin anexarea la oraș a unor sate românești învecinate (în timp ce cele maghiare tot învecinate nu erau anexate), prin imigrarea masivă din alte provincii (Moldova, Oltenia) ca urmare a industrializării intensive, orașele căpătau un specific românesc. Procesul a avut în Secuime dimensiuni mai reduse; oricum însă, numărul românilor a început să crească vizibil nu numai în unitățile economice nou înființate, ci mai ales în administrație. Pentru stabilirea în zonă, românilor li se asigurau prompt locuință și bani lichizi ca indemnizație de instalare (30.000 lei net), în condițiile în care localnicii așteptau vreme îndelungată repartizarea unei locuințe, iar cei din satele secuiești făceau naveta zilnic pe distanțe de zeci de km fără speranța obținerii aprobării stabilirii în orașele învecinate. Colonizarea orașelor a fost însoțită de o vizibilă transformare a structurii acestora, stricându-se echilibrul homeostatic, cu scopul distrugerii funcțiilor istorice, sociale, culturale pe care le îndeplineau (atunci s-au construit celebrele “piețe ale aplauzelor”, ce aveau rolul de a înlătura vechile centre secuiești cu unele românești).

Acestui proces i-a urmat o modificare a structurii învățământului preuniversitar. Licee cu tradiții de câteva sute de ani (Marton Áron din Miercurea Ciuc, Nagy Mozés din Tg. Secuiesc, etc.), în care până atunci s-a predat numai în limba maghiară au devenit treptat-treptat, prin specializare, licee cu profil românesc (în limba română se înființau clase de electronică, de

telecomunicații, etc, pe când în limba maghiară clase de panificație, zootehnie, pielărie – fapt ce-i muta pe elevii maghiari silitori spre secțiile românești).

Observate de numeroși cetățeni străini, relatate de posturile de radio românești și maghiare din Occident (Europa Liberă, BBC, Vocea Americii, etc.), toate aceste dovezi ale accentuării naționalismului românesc i-au determinat pe conducătorii Ungariei să ia atitudine în mod public pentru sprijinirea minorității maghiare. În diverse interviuri, în congrese și reuniuni internaționale, János Kádár (omologul ungar al lui Ceaușescu) a criticat politica naționalistă a autorităților române. Stimulați de aceste declarații și de emigrația ungară, o serie de intelectuali maghiari din țară au dezvăluit opiniei publice occidentale situația minorităților din România³³.

Criticarea naționalismului a dus însă la accentuarea lui, politicienii și istoricii români prezentând - în frunte cu Ceaușescu – aceste acuze drept calomnii ale iredentiștilor maghiari care “vor să ciopârțească trupul țării”.

“Această contrapropagandă a degenerat treptat într-o defăimare generală a maghiarilor, stârnind în cercuri românești tot mai largi ura față de maghiari, despre care se credea că era

³³ În 1977 apărea la Paris **“Darea de seamă asupra Transilvaniei”**; ei i-a urmat scrisoarea deschisă adresată conducerii PCR de Király Karoly, apoi cea a lui Takács Lajos din februarie 1978. Din 1980, valurile stârnite de arestarea redactorilor revistei “Contrapuncte” - Szócs Géza, soții Tóth, Ara Kovacs Attila – au impus în atenția opiniei publice internaționale problema maghiarilor din România.

de-acum aproape stinsă... Ca excitant exterior, critica occidentală la adresa naționalismului românesc n-a făcut decât să genereze reflexul instigării în gura mare, ceea ce nu fusese până atunci o caracteristică a acestei practici și care – de atunci încolo – a contribuit drept completare de rău augur la agravarea continuă a procesului.”³⁴

La ordin, din obediență, oportunism, comoditate, modă, superficialitate sau naivitate, o serie de istorici s-au apucat să rescrie trecutul Transilvaniei, pe care-l prezentau din perspectivă preponderent românească și în care rolul maghiarilor era exclusiv negativ: hoarde barbare de huni, grofi și nemeși exploatare, honvezii lui Kossuth care ucideau români nevinovați, fasciștii lui Horthy ahtiați de revanșă - pe scurt, un neam care i-a persecutat pe români, i-a omorât, i-a torturat

“au împușcat, au spânzurat oameni, i-au mutilat, le-au scos intestinele, au incendiat case și biserici, au spintecat femei gravide scoțându-le pruncul din pânțe cu baioneta, au înfipt prunci de țată în vârful baionetelor”³⁵.

Școlarii maghiari – majoritari în Secuime – erau obligați să învețe pentru examene că ei sunt urmașii unor criminali și barbari, descendenți ai unui popor născut să fie fascist.

În volume de câteva sute de mii de exemplare au fost aruncate pe piață “operele”

³⁴ Toth Sandor – op. cit. pag. 69

³⁵ Asemenea citate se găsesc în manualele de **“Istorie a României”** de clasa a XII-a și în **“Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României”**

unor poeți, scriitori, ziariști, sociologi care instigau la ură împotriva maghiarilor, care demonstau superioritatea românilor – toate acestea cu scopul de a sugera un iminent pericol (atentarea la integritatea teritorială), pentru a îndrepta nemulțumirile populației în altă direcție. Devenită țap ispășitor pentru dezastrul țării, maghiarimea era acuzată de neloialitate față de stat și suspectă de iredentism. Ca urmare, ea a “beneficiat” de atenția specială organelor de miliție și securitate care au creat o atmosferă de teroare, frică, suspiciune, neîncredere în Secuime, prin deseale și prelungitele interogatorii, prin confiscarea cărților, revistelor, discurilor din Ungaria, prin “prelucrarea” profesorilor, inginerilor, prin șantajele făcute pentru a “colabora” turnându-și colegii și prietenii, etc. Devenea suspect orice maghiar care cânta la petreceri cântece populare maghiare. În restaurantele din Harghita era obligatorie muzica românească (cel puțin 2/3 din repertoriu) chiar și la sărbătorile familiale (nunți, botezuri, aniversări, etc.).

Provocarea din Sfântu Gheorghe³⁶ a accentuat și mai puternic opresiunea naționalistă. În scopul dispersării intelectualilor maghiari s-a alcătuit un sistem de repartizare a posturilor prin care maghiarii erau trimiși după terminarea

³⁶ În 1984 a explodat statuia lui Mihai Viteazu din Sfântu Gheorghe, ucigând un copil român care se juca în preajmă. Autorii atentatului au rămas neidentificați. Maghiarii spun că a fost o provocare a autorităților române (singurele ce puteau deține explozibil în țară). Românii consideră autori pe iredentiștii maghiari care și-ar fi procurat ușor dinamită, căci traficul la frontieră luase proporții uriașe.

facultăților în Deltă, în Bărăgan sau în Moldova, iar sute de români erau încadrați obligatoriu în localitățile din arcul carpatic. În același timp, vechea garnitură a securității (care cel puțin știa limba localnicilor) a fost înlocuită cu o serie de securiști recrutați pe criteriul maghiarofobiei. O parte dintre bisericile ungurești au fost închise pentru că institutele teologice catolice și protestante au fost obligate să-și reducă drastic numărul de studenți. Polițiștii aveau ordin să sancționeze sever orice depășire a vitezei autoturismelor, orice abatere nesemnificativă de la norme cu amenzi usturătoare sau privare de libertate. Orice secuieci poate menționa numeroase cazuri în care a fost umilit, batjocorit, lovit în amorul propriu de reprezentanții naționalismului românesc. Vorbind despre anii '80 unii unguri din Covasna și Harghita apreciau în studiul condus de BCS în anii '90 că atmosfera era tipică unei stări de asediu:

„trebuia să rezistăm unor demonstrații de forță. Dacă răspundeam, riscam să fim detașați în vreun sat din Bărăgan, fără gară, fără curent electric, sau plin de țigani. Ceaușescu voia cu orice preț dispariția noastră. Pentru asta a stimulat emigrarea în Ungaria”
(profesor maghiar din Miercurea Ciuc).

E aproape imposibil de cuantificat efectele xenofobiei practicate de stat. Nu se cunoaște poate nici azi numărul celor ce au emigrat în Ungaria sau în alte țări. Au existat însă refugieri în masă în patria-mamă (cum a fost cazul celor mai bine de 1000 de turiști din Harghita care în vara anului 1986 nu s-au mai întors din excursia din Ungaria). Nu se cunoaște cu exactitate nici

numărul celor care, pentru a ocupa un post important, au acceptat românizarea numelor lor. Dar aceste fenomene au existat, căci după căderea lui Ceaușescu mulți și-au remaghiarizat numele. După 1990 ziarele au dat publicității hotărârile secrete ale oficialităților de disipare a elementului maghiar din cele două județe, de omogenizare prin orice mijloace: asimilare forțată, expulzare, prin aducerea unor noi contingente de români. În pofida constituției și legilor țării, regimul comunist a căutat prin orice mijloace să lichideze în ritm accelerat specificul maghiar al zonei.

Că românii din Secuime au fost fericiți sub Ceaușescu e exagerat a spune. Ca peste tot și acolo se asculta Europa Liberă, se aștepta căderea lui. Inițial favorizați – la venirea în regiune primeau casă, bani, funcții importante din care decurgeau și alte avantaje – cei nou sosiți simțeau răceala cu care erau primiți și nu reușeau să se integreze ușor în colectivitate. Când naționalismul de stat s-a accentuat, orice nou venit era suspect a fi colaborator sau angajat al Securității, de aceea era ocolit sau chiar respins de la întâlnirile maghiarilor, iar discuțiile politice erau evitate în prezența lor. Chiar când relațiile dintre români și maghiari erau de simpatie, bună înțelegere, respect, sau – mai mult – de rudenie, atunci când maghiarii abordau doleanțele minorităților, românii nu îndrăzneau să se solidarizeze cu ei. Căsătoriile mixte intrau în criză datorită pozițiilor radicale ale părinților în problema națională. Doar gradul ridicat de cultură al rudelor putea salva astfel de căsnicii. Impactul politicii naționaliste asupra căsătoriilor

mixte este confirmat și de declarațiile unui judecător din regiune:

“E drept că în epoca Ceaușescu numărul divorțurilor unor astfel de cupluri era mic, dar statul era atunci împotriva divorțurilor în toată țara, nu numai aici. După ce a picat regimul, primii care s-au despărțit au fost cei proveniți din etnii diferite, dovadă că ceva funcționa prost de mai multă vreme. A fost prea mare numărul căsătoriilor mixte desfăcute în anii 1990-1992 ca să nu vedem că escaladarea urii a cuprins până și sferele cele mai intime ale relațiilor interetnice. Maghiarii se temeau să-și introducă securiști în familie, căci comunitatea îi respingea apoi, iar românii se temeau să nu fie acuzați de anticomunism, căci a fi prieten cu ungurii însemna atunci a fi împotriva regimului, deci a fi împotriva comunismului”.

La propaganda instigatoare n-au rămas imune nici colectivitățile celor două etnii care trăiau de multă vreme pe aceleași pământuri. Deși erau colegi și vecini, localnicii români din Covasna, Zagon, Zăbala, Brețcu erau ușor de alarmat cu sperietoarea Ungariei iredentiste, iar cei maghiari trăiau permanent cu teama strămutării. Intenția autorităților de a trimite 5000 de unguri din Vlăhița să lucreze în Giurgiu, iar de-acolo să aducă alți 5000 de români a creat pentru mulți sentimentul nesiguranței. Umbra amenințătoare a securității și a partidului a panicat Secuimea mai mult decât alte regiuni ale țării, căci intenția de purificare etnică era proclamată ca țel politic chiar în documentele de partid, iar în fruntea inspectoratelor județene, a primăriilor, a miliției și securității, a liceelor și

școlilor, a unităților economice fusese numiți cei mai înverșunați naționaliști din Vechiul Regat.

1989 în secuime: clișee și realități

Revoluția din 1989 a fost însoțită de o explozie de violență. Aceasta trebui pusă în perspectiva tratamenului secuilor de către regimul Ceaușescu. În primele zile ale schimbării regimului au fost distruse total sau parțial 38 de secții ale miliției și securității, 200 de locuințe ale cadrelor lor devastate, peste 100 de ofițeri și subofițeri maltratați și 7 omorâți (4 români și 3 secui).³⁷

Această furie s-a răsfânt apoi și asupra directorilor și cadrelor didactice suspecte de colaboraționism și asupra preoților bănuți a avea epoleți sub sutană. Asupra acestora – tratați acum ca venetici tocmai de secuii pe care mai înainte ei i-au tratat ca venetici pe aceste pământuri – s-a început o acțiune de intimidare, amenințare, de eliminare din funcții, de alungare din localități (*“trebuia să vadă și ei cum ne-am simțit noi ca minoritari sub conducerea lor”* – declara un maghiar participant la evenimentele de atunci). În febra răzburărilor au intrat până și copiii, care

³⁷ Conform “Raportului Comisiei Parlamentare de audiere a persoanelor care, după 22 decembrie 1989, au fost nevoiți să-și părăsească locul de muncă și domiciliul din județele Covasna și Harghita”, București 1991

au refuzat să se mai joace împreună și s-au luat la bătaie în curtea școlilor.

De teamă sau dornici să revină în județele lor de proveniență după un exil impus de statul comunist, aproape 4000 de români au plecat din cele două județe în primul an de după revoluție. Acest exod a fost interpretat de politicienii noiși puteri ca “purificare etnică”, iar periodic emigrările din zonă tulburau viața politică și presa dâmbovițeană, în ciuda datelor statistice care demonstau că cele două județe se situau mult sub media emigrărilor pe țară.³⁸

Pentru români a existat indiscutabil o teroare a anilor '90. Aproape toți cei intervievați au fost marcați de evenimentele de atunci. Nu puțini au fost cei care au declarat că au primit scrisori sau telefoane de amenințare, că dormeau cu toporul la ușă, că s-au ascuns prin vecini sau în alte județe de spaimă, că ușile lor erau însemnate (ceea ce ducea imediat la devastare), că au fost umiliți în public, că deseori li se

³⁸ Analizând ratele de emigrare (la mia de locuitori), observăm că județul Covasna formează o grupă de similitudine cu Harghita, Bihor, Satu-Mare și Maramures:

	'90	'91	'92	'93	'94	'95	'96
Rata medie a plecărilor din Covasna	17,2	9,5	10,8	8,5	9,8	11,5	12,0
Rata medie a plecărilor pe țară	33,9	11,3	12,9	10,6	11,7	12,8	13,0
Județul cu cea mai ridicată rată	61,3 Vasl ui	20,0 Vasl ui	19,2 Vasl ui	14,6 Bot osan i	16,3 Olt	19,8 Vasl ui	17,9 Buc ures ti

spunea că vor păți ca securiștii Coman și Agache, cărora li s-au spintecat trupurile, li s-au scos ochii și au fost omorâți în chinuri în zilele din decembrie 1989.

Naționalismul românesc reactivase deci naționalismul maghiar, care se manifesta la cote pe care observatori atenți le-au bănuțit încă înaintea căderii lui Ceaușescu (Radio Europa Liberă, Vocea Americii). Ideea propusă de Katona Ádam de înființare a Republicii Secuiești, prin declararea independenței față de statul român, înfierbântase mințile unor localnici, care au trecut la distrugerea a tot ceea ce era semnificativ românesc. Doar în urma declarațiilor televizate ale lui Domokos Géza (moderatul aflat în fruntea UDMR, recunoscut ca lider al maghiarilor din România încă înainte de 1989) acțiunile separatiste au scăzut din intensitate, iar conflictele stradale s-au mutat în cadre instituționalizate (CFSN, CPUN).

Reorganizată și ea cu sprijinul poliției, securității și al guvernului provizoriu în cadrul Vetrei Românești, pătura etnică românească locală a fost reprezentată tot de acei naționaliști cu epoleți care au reluat o serie de clișee și prejudecăți pe care le-au răspândit în toată țara:

1. ***“În Covasna și Harghita ungurii au trăit mai bine decât românii din restul țării. Acolo nu se stătea la coadă la mâncare”.***

Deși există un sâmbure de adevăr aici, (lui Ceaușescu i-a fost teamă de o revoltă maghiară și de aceea a făcut unele concesii alimentare), afirmația ascunde și multe neadevăruri referitoare la persecuția etniei ungare.

2. ***“Poporul român este blând și tolerant”.*** Această autosuficiență crează o falsă dihotomie (românul e bun – ungurul e rău) și ascunde o intoleranță a statului, punându-se astfel semnul egalității între statul român și popor.
3. ***“Securitatea a ținut cu poporul și a apărat interesul național împotriva unor agenți ai serviciilor secrete maghiare (Tökés, Géza, Király, etc.)”.*** Această afirmație absolvă poliția politică de funcția ei represivă și-i crează o falsă aură de salvatoare a națiunii.
4. ***“Ungurii și evreii au adus comunismul în țară; din cauza lor am avut de suferit”.*** Acest adevăr parțial este menit să ascundă faptul că nomenclatura de partid a ultimilor ani era în totalitate românească. În plus, conștiința politică a maghiarilor s-a văzut în 1956, elementele comuniste ungare fiind apreciate de comunitatea lor la fel de puțin ca cele românești.
5. ***“Ungurii n-au avut niciodată parte de democrație, de aceea nici nu știu să se poarte. În plus, istoria nu le-a dat niciodată dreptate, pe când istoria românilor e o înlănțuire de succese”.*** Demonstrarea superiorității românilor și a inferiorității maghiarilor e făcută cu scopul de a legitima pretențiile și privilegiile elitei românești și de a ascunde decalajul de simpatie defavorabil românilor pe plan internațional.
6. ***“Secuii sunt diferiți de maghiari, iar maghiarii de unguri”.*** Această diversiune

(echivalentă cu cea rusească din Basarabia “moldovenii nu sunt români”) e aruncată în public cu scopul de a dezbină o etnie cu tradiții politice monolitice, pentru a o putea controla mai ușor, ignorând adevărul că apartenența la o nație e un act de voință al fiecărei persoane.

7. ***“Pe vremea comunismului toți am dus-o rău, iar pretențiile ungarilor sunt exagerate”***. Prejudecata aceasta are rolul de a ascunde necesitatea reparațiilor morale și materiale în urma abuzurilor făcute de naționaliștii români (persecuții școlare, religioase, etnice, etc.) cu scopul de a distruge specificul minorităților naționale. În urma comunismului nu a fost afectat fondul etnic românesc, pe când cel al minorităților a fost supus unei politici de distrugere (din 1,5 milioane de evrei și germani au mai rămas doar câteva zeci de mii, în urma arestării lor, a vânzării lor – ca vitele sau ca sclavii - în Israel și Germania, iar etnia maghiară, care trebuia să ajungă printr-o creștere demografică naturală la aproape 2,5 milioane membri, are acum cu puțin peste 1,6 milioane).
8. ***“Prioritare sunt acum problemele economice”***. Această idee elimină din discuție problema națională, ignorând faptul că nu se poate construi o democrație fără abordarea doleanțelor minorităților. În plus, ea impune secuilor din cele 2 județe în care sunt majoritari să-și discute problemele economice cu românii la nivel de egalitate, ignorând principiul *numerus clausus*.

9. ***“Pe vremea lui Ceaușescu era ordine în țară”***. Acest apel la ordine e făcut cu scopul legitimării revenirii în fruntea instituțiilor opresoare a acelor elemente care au terorizat populația (în acest sens colonelul Coman din Odorhei a devenit poate cel mai mare erou român local, deși a fost omorât atunci când a fost prins încercând anumite acțiuni diversioniste la revoluție).
10. ***“Secuii au început un proces brutal de purificare etnică”*** Această idee se referă la anumite procese desfășurate după 1990 care nu au de fapt un substrat separatist:
 - falimentul fabricilor din zonă se înscrie în procesul general de falimentare a industriei românești, iar angajații disponibilizați se văd nevoiți să se întoarcă în localitățile de proveniență (secuii la sate, iar românii – peste Carpați, unde au avut pământ). În plus, cele mai multe fabrici au fost conduse de români, nu de secui.
 - refacerea sistemului școlar minoritar impune popularea școlilor cu profesori maghiari; cei români – abuziv instalați, în pofida legii 6/1969 care spunea că profesorul care nu cunoaște limba de predare a școlii (clasei, secției) nu are dreptul să predea în acea școală - au fost nevoiți să-și găsească de lucru în școli cu specific românesc, mai numeroase în afara arcului carpatic și mai apropiate de locurile lor natale.

- teama accesului la dosarele fostei securități i-a făcut pe unii colaboratori să părăsească zona.
 - era împotriva spiritului democratic să rămână în funcții de conducere aceiași secretari de partid, milițieni și securiști fideli vechiului regim, de aceea schimbarea lor (chiar dacă tot cu unii români) era imperios necesară³⁹.
11. ***“Românii din Covasna și Harghita trebuie ajutați, altfel vor dispărea de pe aceste meleaguri, iar ungurii vor declara autonomie”***. Această idee care face apel la emotivitatea românilor regățeni solicită de fapt donarea unor ajutoare tocmai acelei elite românești care s-a dovedit mai înainte incapabilă să conducă și care – rămasă acum șomeră – cerșește privilegii. Ea trădează o lipsă de coeziune, o incapacitate de a acționa unitar pe plan politic și administrativ pentru obținerea anumitor drepturi (semnificativ este și faptul că îmbunătățirea situației școlare a elevilor români, care este poate cea mai importantă problemă românească nerezolvată, este printre ultimele solicitări).
12. ***“Maghiarii falimentează fabricile românești pentru a le cumpăra apoi sub prețul lor real și fără angajații români”***. Acest proces este generalizat în România, iar dacă este adevărat, este o rușine pentru

³⁹ În octombrie 1997 în județul Harghita 38% din cadrele de conducere erau de origine română – conform **“Situației statistice”** prezentată de prefectura județului, în condițiile în care ponderea românilor este de 14%.

români că nu știu să le conducă și, în același timp, este bine că se găsește cineva să le cumpere. Din constatările pe teren, am întâlnit însă cazuri în care unitățile economice maghiare angajau români (în special la desfacerea produselor) pentru a-și facilita comerțul cu provinciile românești învecinate.

13. ***“Pe teritoriul României limba oficială este limba română; de aceea pretențiile lingvistice ale UDMR sunt un abuz”.***

Această idee e contrară tuturor reglementărilor internaționale privind drepturile minorităților pe care România s-a obligat să le respecte prin:

- Declarația drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice a Adunării Generale a ONU din 1992, art. 2.1.: *“Persoanele aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice au dreptul să se bucure de propria cultură, să profeseze și să practice propria lor religie, să utilizeze limba proprie, în particular sau în public, în mod liber și fără obstacole sau orice altă formă de discriminare”;*
- Conferința pentru dimensiunea umană a CSCE de la Copenhaga din 1990, art. 32.1.: *“Minoritățile naționale au dreptul să folosească limba lor maternă atât în particular, cât și în public”*, art. 32.5.: *“Minoritățile naționale au dreptul să difuzeze, să aibă acces la și să schimbe informații în limba lor maternă”;*

- Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei din 1993, art. 7.3.: *“În regiunile în care locuiește un număr considerabil de persoane aparținând unei minorități naționale, acestea au dreptul de a folosi limba maternă în contactele lor cu autoritățile administrative și în dezbatările în fața instanțelor judecătorești și a autorităților legale”*;
 - art. 7.4.: *“În regiunile în care locuiește un număr considerabil de persoane aparținând unei minorități naționale, aceste persoane au dreptul de a reda în limba lor nume locale, semne, inscripții și alte informații vizibile pentru public. Aceasta nu privează autoritățile de dreptul lor de a reda informațiile mai sus menționate în limba sau limbile oficiale ale statului”*;
 - art. 8.1.: *“Orice persoană aparținând unei minorități naționale are dreptul de a învăța limba sa maternă și de a fi instruită în limba sa maternă la un număr corespunzător de școli și instituții de stat pentru educație și pregătire plasate în conformitate cu distribuția geografică a minorității”⁴⁰.*
13. ***“Ungaria investește în Secuime bani în fabrici, fundații, asociații, etc. pentru a le transforma în centre de spionaj, în contra intereselor țării”.*** Această diversiune se menține deși SRI – destul de

⁴⁰ “Cadrul legislativ și instituțional pentru minoritățile naționale din România”, editat în 1994 de Consiliul pentru Minoritățile Naționale al Guvernului și de Institutul Român pentru Drepturile Omului.

activ în zonă - nu a descoperit până acum spioni unguri. Ea este de asemenea împotriva recomandărilor europene care spun (în R1201 art. 10) că: *“orice persoană aparținând minorității naționale, respectând cum se cuvine integritatea teritorială a statului, are dreptul la contacte libere și neîngrădite cu cetățenii altei țări cu care această minoritate are în comun trăsături etnice, religioase sau lingvistice sau o identitate culturală”*. Dornici de investiții străine, românii din Secuime și I din țară sunt împotriva celor din Ungaria întrucât nu ei sunt numiți să le administreze (conform proverbului “vulpea care nu ajunge la struguri spune că sunt acri”).

14. ***“Partidele pe criterii etnice trebuie desființate”***. În realitate UDMR nu este partid ci formațiune politică, desfășurând și activități educaționale, culturale, sociale, având un comportament defensiv, de autoprotecție și nu unul agresiv (nu vizează cucerirea puterii politice în stat). Această idee denotă însă un naționalism exclusivist, ce nu-i poate suporta în realitate pe maghiari pentru că sunt uniți și luptă organizat pentru interesele lor. Atacarea UDMR din această perspectivă reprezintă atacarea minorității maghiare.

Există de bună-seamă multe asemenea prejudecăți lansate de pe pozițiile unui naționalism xenofob, incapabil să-l accepte lângă el pe un altul diferit în ce privește etnia, limba, religia, cultura.

Indiscutabil și etnia maghiară lansează și întreține la rândul ei câteva clișee care structurează anumite comportamente, creând o aroganță, mândrie și infatuare puțin propice unui dialog firesc. Cel mai important clișeu este cel al **superiorității maghiare**. Aceasta crează o suficiență și un dispreț față de români – considerați inferiori. De sorginte medievală, această idee este inoculată (de către preoții și cărturarii maghiari) fiecărui membru al etniei ca adevăr indiscutabil. De aceea orice apropiere între membri celor două nații se oprește până la un punct în care balanța mai înclină în favoarea maghiarilor. O apropiere mai intimă reprezintă o trădare a nației, o deteriorare sau chiar o spurcare a ei⁴¹.

Din această pretinsă superioritate derivă o serie de aprecieri negative la adresa românilor:

- biserica răsăriteană e una primitivă, barbară, pasivă, specifică unui popor incult
- românii sunt “valahi împruțiți”, iar xenofobia lor e expresia unui mitocănist și unei ignoranțe înnăscute
- românii sunt leneși, parșivi, hoți, mincinoși și superficiali.

Din complexul de superioritate derivă *datoria de a civiliza și culturaliza* pe locuitorii din preajma lor. Această “datorie” cuprinde în ea un anumit drept de a dispune de populația

⁴¹ În acest sens Katona Adam propunea interzicerea căsătoriilor mixte

românească (tratată ca o masă amorfă ce poate fi modelată și cizelată conform tiparelor ungare).

Datoria civilizatoare reclamă *drepturi teritoriale*, justificate istoric. În acest sens, după 1918 au apărut multe lucrări de istorie care abordau tema revendicărilor teritoriale de la statul român. Visul Ungariei Mari este inoculat oricărui maghiar din primii ani de școală.

Aceste stereotipuri cu caracter general maghiar sunt însoțite de o serie de clișee mentale specifice seculilor:

1. ***“Secuii au fost primii veniți aici”***. Acest fapt, contestat de istoricii români (e drept, cu argumente slabe, mai mult cu ipoteze și speculații decât cu documente) pretinde drepturi în plus față de români – tratați ca venetici.
2. ***“Instituțiile secuiești au fost de-a lungul istoriei net superioare celor românești din zonă”***. Acest adevăr parțial neagă însă o realitate contemporană care a șters diferențele și care, poate, a înclinat balanța în favoarea românilor.
3. ***“Românii sosiți în zonă sunt cei mai proști dintre români, ultimii din promoțiile lor, cei care n-au mai găsit de lucru în locurile lor natale, cei excluși din comunitățile lor (Secuimea era zona de pedeapsă a celor certați cu legea)”***. Această idee e des invocată cu scopul de a ignora existența unor comunități românești vechi de 200-300 de ani. În plus, ea aruncă blamul asupra unei categorii de intelectuali care au sosit în regiune animați de ideea unui misionarism

(preoți, profesori) și al căror nivel de inteligență nu e deloc mai scăzut decât al celor băștinași maghiari.

4. “Românii nu sunt defavorizați, ci privilegiați. Ei dețin posturi la care secuii nu au acces (poliție, SRI, jandarmerie, armată, bănci, etc.)”.

Acest adevăr ignoră în schimb alte neadevăruri: că există copii români defavorizați, ce trebuie să meargă în alte sate la școală, că femeile românce găsesc cu greu de lucru, pe când cele unguroaice – mult mai ușor, că multe colectivități românești nu beneficiază de nici un favor din partea nimănui (a statului, a altor români), ba chiar întâmpină piedici, pe când cele secuiești primesc dese ajutoare din partea ungarilor de peste hotare, etc.

Alături de multe altele, asemenea zvonuri aduse permanent în opinia localnicilor, au rolul de a întreține o separație pe care mulți cetățeni se luptă să o respingă. Revigorarea lor sistematică întărește ideea că naționalismele din zonă sunt emanația serviciilor secrete, ce au avut succes pe un fond de sărăcie din ce în ce mai agravantă și care au rolul tocmai de a prelungi această sărăcie la nesfârșit, de teama democratizării.

Cine sunt însă naționaliștii? Într-un studiu din 1994⁴², Andrei Marga făcea o clasificare a lor – referindu-se însă la situația din întreaga

⁴² Andrei Marga – “Disocieri privind naționalismul”, în revista “Polis” nr. 2/1994

România – ce vine să confirme și să nuanțeze afirmațiile de mai sus:

“În primul rând, este vorba de unii angajați în fosta Securitate, ignorați de partea cea mai calificată a acesteia, cea care a lucrat la răsturnarea din decembrie 1989. Într-un mod nu tocmai limpede, desfășurată formal, prin unele din structurile sale, Securitatea a continuat să fie activă ca o rețea aparent anonimă de lansat zvonuri și denigrare violentă a persoanelor care au militat pentru schimbări radicale și pentru desprinderea fără compromis din vechiul regim. În orice caz, o parte din foștii securiști, iremediabil compromiși în activitățile tipice vechiului regim, caută acum să se legitimeze prin idealuri așa-zis “naționale”.

În al doilea rând, naționaliști au devenit unii activiști ai fostului partid comunist, pe fondul degradării complete a ideii comunismului. Încetând de multă vreme să fie o viziune inspiratoare, comunismul a devenit o ideologie sumară a oportuniștilor. Nemaifind “productivă” după 1989, oportuniștii au schimbat-o pe nesimțite cu tot atât de sumara ideologie a naționalismului. Fiind oportuniști, ei n-au mai trăit eventuala contradicție logică a celor două ideologii. În mintea lor, formată în cadrele materialismului răsăritean, relativismul de provincie, care exclude repere logice și morale, era considerat o viziune de la sine înțeleasă.

În rândurile naționaliștilor se regăsesc, în al treilea rând, o serie de ofițeri trecuți în rezervă, pe care vechiul regim i-a descalificat și politizat și care, într-o nouă situație geopolitică,

concurați de o nouă generație de ofițeri, incomparabil mai bine instruiți, traversează o criză de identitate. Dat fiind bagajul lor cultural modest, ei nu o pot depăși decât în direcția naționalismului.

În sfârșit, rândurile naționaliștilor sunt suplimentate de intelectuali cu o calificare necompetitivă, lipsiți de competența comunicativă în limbi de circulație și care se simt periclitați de evoluția în direcția economiei de piață și a integrării europene. Mobilizarea națională pentru încetinirea ambelor procese este, în mod vizibil, preferată de ei.”

Pe baza constatărilor făcute în Secuime, această clasificare trebuie completată cu acea categorie de oameni simpli aparținând populației vârstnice care au trăit cu intensitate persecuțiile la care au fost supuși de reprezentanții celeilalte etnii (bătăi, arestări, expulzări, etc.) în diferite momente ale istoriei: pentru români - în anii 1940-1944, 1952-1956, 1990, iar pentru maghiari - în anii 1944-1947, 1956-1959, 1980-1990. În acest sens, naționalismul reprezintă o valoare în special pentru cei trecuți de 45 ani, tinerii fiind mult mai deschiși spre o abordare netradițională a problemei naționale.

Naționalismul mai este amplificat de acea pătură de muncitori rămași șomeri în urma desființării locurilor lor de muncă și care agită probleme xenofobe în plan politic în speranța reangajării și reasezării vieții lor în vechea matcă protectoare și neconcurențială. Slab calificată, inertă și incapabilă să practice alte meserii, această pătură trăiește cu nostalgia vremurilor lui Ceaușescu și acuză elita celeilalte etnii (ungurii

lui Tökés sau naționaliștii lui Iliescu) de distrugerea acelor timpuri idilice (Ceașescu ne dădea locuință, mâncarea era ieftină, era liniște în țară, era de lucru pentru toți oamenii, etc.).

Locul experimentării unor naționalisme xenofobe, totalitare și devastatoare, Secuimea nu pare încă pregătită să-și schimbe înfățișarea. De ambele părți se produc încă șicane și hărțuiri, care sunt apoi “pârâte” în presa bucureșteană sau în forurile internaționale.

De curând, primarul ungar din Vlăhița a interzis construirea unei biserici ortodoxe pentru cei câțiva zeci de români, spre satisfacția alegătorilor săi. Scandalul legat de clădirea Congregației Inimi Neprihănite din Odorhei a alertat demult administrația dâmbovițeană și pe cea din Occident. De acord inițial cu construirea unei clădiri pentru copiii handicapați (în valoare de 5 milioane \$) de către o fundație elvețiană prin intermediul Bisericii Greco-Catolice Române, primarul Odorheiului vrea să o răscumpere acum – după ce e gata finisată în stilul unei universități, așa cum a proiectat-o constructorul maghiar – lansând ideea că acolo s-ar fi spălat banii fostei securități. Construirea unui liceu românesc în apropierea acestei clădiri a dat naștere unui alt scandal, localnicii fiind speriați că s-ar putea ridica un cartier românesc în Odorhei – orașul cel mai pur secuiesc (97,8%). Tot din aceleași considerente, primarul refuză alocarea unui spațiu unității de jandarmi, deși spații libere se găsesc pentru alte instituții maghiare. Episcopia Ortodoxă din Miercurea Ciuc irită întreaga maghiarime din cele două județe, un val întreg de calomnii, acuze, zvonuri

fiind lansate la adresa Episcopului Ioan Selejean – incontestabil cea mai mare personalitate română din cele două județe. Permanent porțile caselor românilor din Aita Seacă sunt scuipate și murdărite (la îndemnul localnicilor) de vizitatorii din Ungaria ce trec pe la monumentele celor uciși în toamna anului 1944.

Comunitățile românești din Voinești-Covasna, Brețcu, Zăbala, Zagon, Hăghig, Vâlcele, Livezi-Ciuc, Voșlobeni, Săcel, Sfântu-Gheorghe (unde ponderea lor este semnificativ mai mare decât în restul localităților) sunt permanent supuse unor presiuni din partea vecinilor, administrației, cu scopul asimilării sau expulzării lor. Școlile lor au ba probleme cu apa, ba cu energia, ba cu plata unor reparații, etc. Valorile lor locale sunt fie ignorate, fie tratate cu dispreț, ironie și dezgust.

Preoții sunt nu de puține ori ținta unor înjurături și practici înjositoare (în Cristuru Secuiesc se urinează deseori pe zidurile și poarta casei parohiale, în Baraolt biserica a fost transformată în WC public în martie 1990, românii asistând neputincioși la profanarea ei, preotul din Zagon a fost amenințat că îi vor distruge casa și biserica, la fel și cel din Zăbala – nevoit să se refugieze aici din Tg. Secuiesc după ce amenințările începuse să devină mai serioase). Parcă spre ciuda românilor, monografiile localităților sunt scrise fie în limba maghiară (Kovácsna), fie pe o hârtie cu însemnele tricolore ungare (Tg. Secuiesc), fie omit informații importante despre specificul românesc local.

Din monografia scaunului Kézdi (Tg. Secuiesc) sunt omise monumentele istorice românești (biserica din Brețcu – intrată în patrimoniul arhitectural), statuile personalităților române, etc. Refuzul de a vorbi și a scrie în limba română este un semn de mândrie la unii intelectuali, care nu se mai pot înjosi folosind-o. Cei mai răsați dintre ei refuză să mai colaboreze la reviste și cercetări patronate de români, preferându-le pe cele din Ungaria.

În același timp, partea română ripostează cu un naționalism la fel de vulgar – care este însă doar o palidă umbră a celui dinainte de 1989. Jandarmii mărturisesc că abia așteaptă ordine să-i disperseze în forță pe demonstranți la 15 martie, având în ei educate o violență și un xenofobism total antidemocratic. Intelectualii români editează o serie de cărți tendențioase, pe care le lansează cu mare fast în Secuime. Astfel, deputatul Petre Țurlea se războiește cu statuile personalităților maghiare locale (*“monumente non-grata”*⁴³) într-un stil arogant, intolerant și violent, negându-le acestor personalități orice calitate (*“de o valoare îndoielnică sau chiar inexistentă”*) și anulând orice aport adus de aceștia la cultura română, maghiară sau europeană. Maria Cobianu-Băcanu – cercetătoare la Institutul de Sociologie al Academiei Române – propune⁴⁴ într-un mod profund antiștiințific și antidemocratic terorizarea până la dispariție a

⁴³ Petre Țurlea – **“Falși martiri maghiari pe pământ românesc”**, București 1996

⁴⁴ Maria Cobianu-Băcanu – **“S.O.S. – românii din Covasna și Harghita”**, Tg. Mures 1998

secuilor, deplângându-i pe bravii securiști care n-au fost lăsați să-și facă treaba în liniște la revoluție, elogiind Vatra Românească și alte organizații ale fostelor miliții și securități, cerând imperios colonizarea masivă a zonei cu români (în pofida reglementărilor europene care interzic acest lucru), urmărirea oricărui maghiar, interzicerea UDMR, românizarea în proporție de 89% a străzilor, instituțiilor, școlilor, cadrelor de conducere, falsificarea istoriei în favoarea românilor, etc. În același ton pseudo-științific au fost scoase mai multe cărți⁴⁵, precum și o serie de articole publicate în reviste de specialitate, cu scopul de a menține o stare de tensiune între cele două etnii⁴⁶. Unele ziare și televiziuni alimentează populația întregii țări cu informații negative la adresa maghiarilor, pe care le comentează într-un mod tendențios, omițând de multe ori alte informații pozitive despre această etnie. Partidele politice sunt deseori chemate în Secuime pentru a constata cum sunt românii *“prigoniți în propria țară”*, după care alcătuiesc rapoarte parlamentare în care cer *“îmbunătățirea configurației etnice în județele Covasna și Harghita”*⁴⁷.

⁴⁵ Ilie Sandru – *“Sub cumpăna veacurilor”*, Tg. Mures 1995, Z. Dragos – *“Mărturii tragice”*, București 1995

⁴⁶ vezi astfel articolul lui Horia Stanca – *“<Problema> secuilor”*, în Sociologie românească, nr. 2/1992, precum și o parte însemnată dintre articolele revistei “Angustia”

⁴⁷ coord. Adrian Nastase – *“Informare privind concluziile delegației parlamentare care a vizitat județele Covasna și Harghita”*, 24-26 octombrie 1997

Celor mai mulți politicieni, cercetători, ziariști li se insuflă ideea că ungurii trebuie supravegheați, că nu trebuie lăsați singuri să se organizeze, că ei reprezintă un pericol public. În acest spirit naționalist obtuz, Poliția, SRI, Jandarmeria, Armata trimit din ce în ce mai mulți militari pentru a *“asigura ordinea și liniștea publică”*. Aplicațiile militare au în subsidiar ideea că *“Țara nu doarme”* (după cum declara un subofițer participant la operațiunea “Floare de colț”), că deasupra ungarilor stă de veghe *“brațul înarmat al legii”*. Deși se declară neîncetat neutri din punct de vedere politic, ofițerii și subofițerii acestor instituții sunt ferm convinși că ei sunt apărătorii interesului național, că partidele se ocupă numai cu politica și de aceea doar ei apără țara de acțiunile de dezintegrare, de spionii unguri care incită la autonomie.

Cu asemenea tipare mentale (cu nimic diferite de cele ale predecesorilor lor, slujitori ai lui Ceaușescu), nu este de mirare că incită - prin variate căi - la blocarea unor legi firești într-o democrație, cum e cea a descentralizării administrative, în urma căreia ei ar urma să intre în subordinea primăriilor, conduse acum de maghiari.

De teamă că vor fi nevoiți să plece atunci când vor intra în subordinea administrației publice locale (căci primăriile vor angaja polițiști care să se pună în slujba localnicilor care-i plătesc, și nu pe aceștia care au comportamentul unor trupe de ocupație, care nu vor sau nu știu să vorbească în limba băștinașilor, deși legea permite acest lucru, care spionează de irendentism orice organizație și adunare a lor, care defilează

amenințător la 15 martie pentru intimidarea demonstranților, etc.), polițiștii s-au pus în fruntea celor care agită românizarea urgentă a zonei, pentru a-i pune pe maghiari în fața unui fapt împlinit. Prin moduri nu tocmai curate, soțiile unora dintre ei sunt numite în fruntea unor instituții economice de stat (deși prin concurs n-ar fi putut ocupa acele posturi), introducând o nuanță naționalistă în politica de privatizare, de disponibilizare a excedentului de personal, etc.

Într-un mod destul de bizar, preoții ortodocși au ajuns să colaboreze cu reprezentanții acestor instituții de pe urma cărora Biserica lor a avut de suferit în regimul comunist. Conflictelor interetnice li se adaugă o dimensiune confesională, făcând ca aceste tensiuni să devină și mai complexe. Instigați de enoriașii cu epoleți, unii preoți refuză să participe la întâlnirile ecumenice, considerându-le un mod perfid de asimilare. Nu de puține ori sunt atrași de partidele “naționale” și îndemnați să facă propagandă politică în biserică, așa cum fac preoții maghiari. (PDSR a încercat să-l convingă pe Episcopul Ioan să-i susțină cauza în alegerile din 1996).

Relațiile etnice în secuime: privind înainte

Obsesia contorizării etnice a cuprins deopotrivă ambele comunități. Stresul demografic e reclamat oricărui vizitator. De ambele părți se alcătuiesc statistici prin care se demonstrează abuzurile celeilalte nații. Activitățile cultural-civice se desfășoară în cadrul unor programe naționaliste. Viața comunitară este subjugată politicului și nu pare a fi în stare să iasă din el. Pe pedala naționalismului și separatismului se apasă la orice manifestație culturală. Diferența între “ei” și “noi” este vizibilă și accentuată din exterior, fiind sursă pentru capitalul politic atât la București, cât și la Budapesta. Deplângând soarta minoritarilor lor din Secuime, politicienii români și maghiari induc localnicilor o stare de anxietate identitară. Nici maghiarul nu mai e maghiar adevărat, și nici românul nu mai e român curat. Din exterior localnicii sunt văzuți așa cum sunt văzuți moldovenii din Basarabia de cei din România: mai puțin români, mai proști, s-au făcut frate cu dracu, etc. Această teamă că și-au alterat identitatea o resimt atât maghiarii, cât și românii. La periferia răsăriteană a neamului lor, uitați în munți și abandonati de elita de la Budapesta, secuii simt că limba lor nu mai e la fel de

academică și elevată ca a fraților lor din Ungaria, că problemele lor nu mai sunt aceleași, că sărbătorile lor sunt mai diferite și rudimentare, că accesul la cultura maghiară e greoi și că, încetul cu încetul, devin alt neam. În același timp, românii văd cum problemele lor sunt diferite de cele ale rudelor din Bărăgan și din Oltenia sau Moldova, cum educația lor se construiește pe un naționalism rudimentar și bolnav (preotul din Cristur mărturisea că e conștient că își educă fii ca extremiști, îndemnându-i de la 3 ani să cânte “Noi suntem români” și “Treceți batalioane române Carpații”, dar că nu poate să facă altfel într-un mediu ostil), cum complexul de minoritar le pervertește atât de mult comportamentele, încât nu vor mai fi în stare să se poarte normal într-o societate normală (*“eu nu plec de-aici – declara un jandarm român – pentru că voi fi privit ca un ciudat în alte locuri; noi trebuie să ne însănătoșim aici împreună”*).

Există indiscutabil o dramă a minorităților, pe care unii o alimentează cu voluptate și pasiune. Pentru localnici, atât români cât și maghiari, naționalismul, unoei totalitar, este soluția cea mai la îndemână, pentru că e prima oferită, iar ea este impusă pentru a-i împiedica să vadă că mai există și o altă cale.

Cea mai importantă măsură pentru o normalizare a vieții cotidiene din Secuime o reprezintă deconspirarea Securității ca forță opresoare și a celor care au colaborat cu ea în diferite grade: de la simplu informator, la colaborator, colaborator cu plată, ofițer neacoperit, acoperit sau deplin conspirat.

“Am fi îngroziți să aflăm intensitatea fenomenului colaboraționist – declara un intelectual maghiar. Ne place să credem că numai românii au fost în slujba ei, dar ei nu puteau lucra fără o rețea, deci fără a coopta în sistem și maghiari. Dacă s-ar da publicității lista colaboratorilor Securității și SRI am vedea că aproape toată elita locală ungară și română a avut de-a face cu aceste instituții într-un mod rușinos. S-ar crea un “vid de putere”, căci n-am avea pe cine să punem în loc. Singura soluție e să se întoarcă tinerii de la studii. Schimbarea generațiilor înseamnă schimbarea problemelor”.

Pentru a înlătura din calcul ideea accesului la dosarele Securității s-a lansat zvonul – cu o mai mare intensitate decât în alte regiuni – că acestea au fost arse și distruse la revoluție, la 15 martie și la 13 iunie 1990, deși informația este doar în mică măsură adevărată și ascunde în același timp adevărata cale de rezolvare a problemei, căci dosarele există atât ca arhive fizice, cât și ca microfilme și baze de date stocate pe calculatoare și diskete, depozitate în multe instituții centrale și locale ale fostului Departament al Securității Statului (DSS), care n-au fost atacate în 1989-1990. Întrucât decizia gestionării dosarelor de către organisme ale societății civile este încă blocată la vârful puterii politice de la București, soluția de compromis o reprezintă angajarea cât mai multor reprezentanți ai noului val de intelectuali școliți după 1989, care n-au avut când să se pună în slujba Securității (deși în cea a SRI au avut când, iar politica națională a acestui serviciu de informații

nu diferă cu nimic din punct de vedere ideologic de cea a DSS).

Oricum, fără o abordare temeinică a problemei colaboraționismului nu va putea fi liniște în Secuime. Trivializarea intenționată a ei, ca și sabotarea sistematică a eforturilor de democratizare sunt produsul unor generații mai vârstnice, care nu-și văd nici un viitor într-o societate pe care n-o pot controla.

Cei mai școliți dintre tineri au adoptat însă alte valori, care au început să aibă din ce în ce mai multă aderență. Radio XXI este tot mai frecvent ascultat pentru că este un post bilingv și într-un contact permanent cu cetățenii simpli. Televiziunile locale maghiare încep să ia în discuție traducerea știrilor și a emisiunilor social-politice în limba română. Tinerii medici au renunțat la politica șovină de amânare intenționată a tratării bolnavilor de altă etnie decât ei.

Acestea sunt numai câteva încercări de normalizare a relațiilor interetnice. Problema trebuie însă abordată la nivel central, iar elitele politice – atât cele de la putere, cât mai ales cele din opoziție – nu par dispuse să elimine din discursul lor electoral demagogia naționalistă. După ce au agitat suficient viața politică din țară cu falsa problemă a istoriei și geografiei învățate în limba oficială, au adus acum pe tapet universitatea multiculturală ca alternativă la cererea UDMR de a organiza și conduce o universitate maghiară finanțată de la buget.

Pe de altă parte, fără punerea în aplicare a unui plan de dezvoltare regională nu se va detensiona atmosfera din zonă. *“Economia poate*

atenua asperitățile conviețuirii” – declara prefectul Covasnei, dl. Gheorghe Tatu. Cum am arătat mai sus, perioada de bunăstare a anilor 1965-1975 i-a apropiat pe secui de români. Investitorii însă nu se avântă într-o țară în criză și mai ales într-o zonă cu grad de risc ridicat (din considerente etnice). Informația pe care am lansat-o, că Societatea Națională a Petrolului ar fi dispusă să investească în deschiderea unor puncte de lucru în Secuime, i-a bucurat pe unii factori locali de decizie, dar ideea că acest lucru presupune aducerea unei forțe de muncă specializate din sudul țării i-a panicat până într-atât încât s-au plâns pe posturile locale de televiziune și la reprezentantul guvernului care a sprijinit cercetarea. *“Aceasta este o diversivune PDSR-istă; o altă formă de româniizare a regiunii”* – declara un înalt reprezentant al județului Harghita în anii ‘90. În acest mod alarmant și dubios sunt privite toate tentativele de investiții ale românilor, după cum investițiile din Ungaria sunt o sursă de îngrijorare pentru militarii, cercetătorii și politicienii români.

“Să se aibă în vedere că multe ligi, fundații, asociații maghiare sunt agenturi ale străinătății și centre de spionaj străine pe teritoriul nostru. În ele se pompează bani mulți și tehnică modernă, dar nu servesc interesele țării” – scria Maria Cobianu-Băcanu⁴⁸.

⁴⁸ Maria Cobianu-Băcanu – **“S.O.S. – românii din Covasna și Harghita”**, Tg. Mures 1998 și **“Factori de conservare a identității etnice românești în județele Covasna și Harghita”** în revista “Angustia” 1(1996), pag. 341

Secuimea dispune de un imens potențial turistic, ce este infim exploatat. Stațiuni altădată renumite sunt acum închise, degradate și doar rareori vizitate de câțiva cetățeni unguri. Pe porțiuni de zeci de km de șosea (de la Durău la Toplița) se văd de-o parte și de alta a versanților munților zeci de mii de copaci căzuți în urma unei furtuni, iar oamenii nu sunt stimulați să-i ridice și sunt nevoiți să taie alte păduri, în timp ce acei copaci rămân să putrezează, alungându-i și pe puținii turiști din preajmă datorită pericolului prăbușirii și imaginii neatractive.

Această politică de embargo impusă Secuimii de administrația de la București (în mod conștient sau preluată inertial de la vechea putere) este dureros simțită atât de maghiari, cât și de români. Ea este confirmată cu cinism de o înaltă personalitate locală: *“Aceasta este o Elveție Răsăriteană. Ea trebuie să fie românească; nu trebuie s-o lăsăm să fie a lor”* – ignorând faptul că Elveția nu este dominată de o singură nație, că acolo reușesc să conviețuiască mai multe etnii fără a se șicana, fără a se umili reciproc.

Cu dragoste sau silă, de voie sau de nevoie, România va intra mai devreme sau mai târziu într-un sistem economic european, în care interacțiunile comerciale, culturale și umane se vor înmulți, vor căpăta amploare și se vor generaliza. Iar efectele benefice ale acestei integrări vor fi văzute și de cetățenii simpli în așa măsură încât vor conștientiza că au fost victimele unei ideologii falimentare. Politica naționalistă va pierde teren în fața intereselor comunitare și a reglementărilor juridice internaționale. Etnicitatea se va retrage din sfera

publică în cea privată, devenind ceva personal, ca și viața sexuală. Pentru a pune însă orgoliul național între paranteze trebuie ca fiecare să acorde celui diferit de el mult credit, respect și considerație. Acum însă nimeni nu pare dispus să facă primul pas, fie și numai pentru că ura a întărit celui alt bănuiala că urmărește ceva ascuns prin astfel de gesturi fățarnice.

Bruno Ștefan, biografie

(n. 1969) este doctor în sociologie, lector la Universitatea Politehnica București și președinte al Biroului de Cercetări

Sociale. Este autor al volumelor **„Manipularea și propaganda politică prin televiziune”** (1999) și **„Mediul penitenciar românesc, Cultură și civilizație carcerală”** (2006). A coordonat volumele **„Dimensiunile urii interetnice în Secuime”** (1998), **„Atitudini și valori în administrația publică locală”** (2001) și **„Organizațiile sindicale și dilemele tranziției”** (2001). Este coautor la **„Sistemul de indicatori statistici privind silvicultura și exploatarea forestieră”** (2002) și **„Strategii cognitive de integrare europeană”** (2003). A coordonat câteva sute de cercetări sociologice și a publicat zeci de articole științifice în revistele de specialitate. A fost cercetător la Centrul Independent de Studii Sociale și Sondaje – CIS (1991-1998) și directorul adjunct al acestuia (1994-1998). Profesor asociat la Facultatea de Psihologie a Universității Titu Maiorescu (1996-1998). Membru al Asociației Române de Sociologie (din 1990).

ROMANII SI SECUII AU TRAIT PANA LA 1848 DUPA LEGEA LOCULUI: "APA TRECE, PIETRELE RAMAN". EI AU IMPARTIT ACEIASI MUNTI SI ACELEASI VAI. MONGOLII, TURCII, TATARII, AUSTRIECII AU VENIT SI AU TRECUT.

REVOLUTIA DE LA 1848 A SCHIMBAT TOTUL. VORBE GRELE SI SANGE AU CURS DE AMBELE PARTI.

IN PLINA ERA A GLOBALIZARII, LUCRURILE TREBUIE INSA SA SE SCHIMBE.

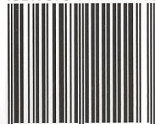
CE VOR SECUII DE LA ROMANI?

CE VOR ROMANII DE LA SECUI?

ISTORIA PERCEPTIILOR RECIPROCE E INTORTOCHEATA. URA SI SIMBIOZA S-AU SUCCEDAT IN VALURI. SOCIOLOGUL BRUNO STEFAN A INVESTIGAT IN ARDEAL PREJUDECATILE, ATAT ALE ROMANILOR, CAT SI ALE SECUIILOR. CONCLUZIA SA? TENSIUNILE DINTRE ROMANII SI SECUI POT FI APLANATE. ACESTIA AU UN DESTIN COMUN SI NUMAI IMPREUNA ISI POT IMPLINII IDEALURILE: O VIATA DECENTA, INT-O TARA CIVILIZATA.

ISBN 978-1442111103

9 781442 111103

90000 >

